

ΤΡΙΤΩΝ

Ηλεκτρονικό Περιοδικό / Βήμα Διαλόγου του Πανεπιστημίου Κρήτης

Τεύχος 9 / Φθινόπωρο 2023

In memoriam:
Γιώργος Γραμματικάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης:
Η ξεχωριστή Διαδρομή
και το Μέλλον του

Ένα πολύτιμο Απόκτημα:
η Βιβλιοθήκη και το Αρχείο
του Σπύρου Ασδρακά στο
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ε. Ζέν

Η χαμένη Τιμή της Ιατρικής, Ε. Δαφνής * Επιστήμη και Ψευδοεπιστήμη, Γ. Πίσσης * Η ανάγκη για Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, Δ. Στυλίδης * Το Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας "Science in the City", Δ. Σταύρου
* Από το «είναι» στο «πρέπει»: τα Δεινά με τη Φύση της Ηθικής, Λ. Ζούρος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 4 In memoriam:**
Γιώργος Γραμματικάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης: Η ξεχωριστή Διαδρομή και το Μέλλον του
-
- 7 Ευγένιος Δαφνής**
Η χαμένη Τιμή της Ιατρικής
-
- 10 Γιάννης Πίσσης**
Επιστήμη και Ψευδοεπιστήμη
-
- 12 Ελευθερία Ζέη**
Ένα πολύτιμο Απόκτημα: η Βιβλιοθήκη και το Αρχείο του Σπύρου Ασδραγά στο Πανεπιστήμιο Κρήτης
-
- 14 Δημήτριος Στυλίδης**
Η ανάγκη για Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη
-
- 16 Δημήτρης Σταύρου**
Το Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας “Science in the City”
-
- 18 Λευτέρης Ζούρος**
Από το «είναι» στο «πρέπει»: τα Δεινά με τη Φύση της Ηθικής

Φωτογραφία εξωφύλλου:

Λίλα Σωτηρίου, lilasotiriou@gmail.com

Τα άρθρα που δημοσιεύονται στον Τρίτωνα απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων και δε δεσμεύουν το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Διεύθυνση:

Δημήτρης Μυλωνάκης, Αντιπρύτανης

Υπεύθυνη Έκδοσης:

Γιώτα Διαμάντη (Τμ. Δημοσίων Σχέσεων)

Συντακτική Ομάδα:

Λευτέρης Ζούρος (Τμ. Βιολογίας)

Ανδρέας Καστελλάκης (Τμ. Ψυχολογίας)

Βασίλης Οικονομίδης (Παιδαγωγικό Τμ. Προσχολικής Εκπαίδευσης)

Σωκράτης Πετμεζάς (Τμ. Ιστορίας & Αρχαιολογίας)

Γιούλη Σμόνου (Τμ. Χημείας)

Κωνσταντίνος Σπανουδάκης (Τμ. Φιλολογίας, Αντιπρύτανης)

Γιάννης Τσιαούσης (Ιατρική Σχολή)

Νίκος Ψιθάκης (Συγγραφέας)

Επιμέλεια κειμένων:

Αντωνία Κωνσταντέλη (Τμ. Εκπαίδευσης και Έρευνας)

Γραφιστική επιμέλεια - εικονογράφηση:

Άννα Αρκουδάκη (Εκτυπωτικό Κέντρο)

Ένας φρενολόγος μετράει το κεφάλι μιας γυναίκας

Καρικατούρα, E. F. Lambert, 1823, Βιβλιοθήκη του Χάρβαρντ

Η καρικατούρα περιγράφει τον προσδιορισμό των νοητικών ικανοτήτων ενός ατόμου, ένα κρίσιμο συστατικό στη φρενολογία. Επίσης, υπερβάλλει τη διαμάχη που ενέπνευσε η φρενολογία στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα.

Στην Ιατρική κοινότητα της Βρετανίας, πολλοί αρνήθηκαν από την αρχή την εγκυρότητα της φρενολογικής επιστήμης. Το *Edinburg Review*, ένα από τα βρετανικά περιοδικά του δέκατου ένατου αιώνα, αν όχι το πιο σημαντικό αλλά με τη μεγαλύτερη επιρροή, ήταν το πιο “αντιφρενολογικό” βήμα εκείνη την εποχή. Το *Edinburg Review* δημοσίευε συχνά γελοιογραφίες και άρθρα που γελοιοποιούσαν τη φρενολογία, την οποία θεωρούσαν παράλογη και αστεία.

Προλεγόμενα

Πριν από τρία περίπου χρόνια, όταν επανακυκλοφόρησε το περιοδικό “Τρίτων”, το πρώτο άρθρο που φιλοξένησε με τίτλο «Το Πανεπιστήμιο Κρήτης: Η ξεχωριστή διαδρομή και το μέλλον του» ήταν, τιμής ένεκεν, του αείμνηστου Γιώργου Γραμματικάκη, Ομότιμου Καθηγητή του Τμήματος Φυσικής και πρώην Πρύτανη του Πανεπιστημίου Κρήτης. Η επιλογή αυτή δεν ήταν καθόλου τυχαία, εμπεριέχοντας πολλούς συμβολισμούς.

Ο Γιώργος Γραμματικάκης υπήρξε μία εμβληματική προσωπικότητα του Πανεπιστημίου Κρήτης έχοντας διαδραματίσει εξέχοντα και καθοριστικό ρόλο στην ξεχωριστή διαδρομή του με την παρουσία και το έργο του. Η εν γένει συνεισφορά του όμως ξεπερνά κατά πολύ το επιστημονικό και διοικητικό έργο και επεκτείνεται σε τομείς όπως η εκλαΐκευση της επιστήμης, η πολιτική και ο πολιτισμός. Απότοκο της συνεισφοράς του στον πολιτισμό ήταν και ο Τρίτων της πρώτης περιόδου (1994-6) που εκδόθηκε επί της Πρυτανείας του με πρώτο διευθυντή τον μετέπειτα Πρύτανη του Πανεπιστημίου μας, Οδυσσέα Ζώρα. Τιμώντας τη μνήμη του και τη συνεισφορά του στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, αναδημοσιεύουμε το άρθρο αυτό που είναι αφιερωμένο στην ιστορία του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η απώλεια του Γιώργου Γραμματικάκη συνέπεσε χρονικά με την απώλεια ενός άλλου σημαντικού επιστήμονα που συνέδεσε το όνομά του με το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχοντας διατελέσει Καθηγητής του για 20 χρόνια και Αντιπρύτανης: του Καθηγητή Αρχαιολογίας Πέτρου Θέμελη. Ευελπιστούμε να αποτίσουμε και σ’ αυτόν τον απαιτούμενο φόρο τιμής σε επόμενο τεύχος του Τρίτωνα.

Τέλος, το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχει το προνόμιο να έχει στις τάξεις του μία εκ των κορυφαίων και πρωτοπόρων Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα. Εξ αυτού του λόγου, η Βιβλιοθήκη μας έχει γίνει αποδέκτης δωρεών βιβλιοθηκών μίας πλειάδας κορυφαίων επιστημόνων και διανοητών. Στον τομέα της Ιστορίας και Αρχαιολογίας, μετά τις δωρεές των βιβλιοθηκών του Φίλιππου Ηλιού, του Βασίλη Παναγιωτόπουλου και του Βασίλη Κρεμμυδά, ήρθε να προστεθεί πρόσφατα η βιβλιοθήκη και το αρχείο του εκλιπόντος κορυφαίου ιστορικού Σπύρου Ασδραχά. Αυτή η δωρεά αποτελεί το αντικείμενο του άρθρου της ιστορικού Ελευθερίας Ζέη.

Δημήτρης Μυλωνάκης

Αντιπρύτανης Προγραμματισμού, Διοικητικών Υποθέσεων και
Φοιτητικής Μέριμνας
Διευθυντής του περιοδικού “ΤΡΙΤΩΝ”

Σε αυτό το τεύχος

Το πρώτο άρθρο αποτελεί αναδημοσίευση του άρθρου του αείμνηστου Γιώργου Γραμματικάκη, πρώην Πρύτανη του ΠΚ, από το πρώτο τεύχος του νέου Τρίτωνα, με το οποίο επιχειρεί μία σύντομη ανασκόπηση της ξεχωριστής πορείας του ΠΚ, στην οποία ο ίδιος έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Στο δεύτερο άρθρο, ο Ομότιμος Καθηγητής της Ιατρικής Σχολής Ευγένιος Δαφνής υπερασπίζεται τον ουμανιστικό ρόλο της Ιατρικής και το ηθικό κεφάλαιο της ιατρικής πράξης και παροτρύνει την ιατρική κοινότητα, αλλά και τους ιθύνοντες, να αντιληφθούν το κοινωνικό έργο της ως πράξη αμιγώς πολιτική.

Ο Γιάννης Πίσσης, Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, αναφέρεται στο ζήτημα της οριοθέτησης επιστήμης και ψευδοεπιστήμης και με αφορμή την απήχηση ψευδοεπιστημονικών θεωριών. Η κριτική εγρήγορση αλλά και η ‘απομυθοποίηση’ των φυσικών επιστημών κρίνονται απαραίτητες, καθώς «δε χωρίζει κάποιο σινικό τείχος την επιστήμη από την ψευδοεπιστήμη».

Στο τέταρτο άρθρο, η Ελευθερία Ζέη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας Νέων Χρόνων του Τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας, μας παρουσιάζει τον ρόλο του αείμνηστου ιστορικού Σπύρου Ασδραχά στην ανανέωση και άνθηση της ελληνικής ιστοριογραφίας και τη σημασία που έχει για το Πανεπιστήμιό μας η δωρεά της βιβλιοθήκης και του προσωπικού του αρχείου.

Την ανάγκη για Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και τις επιπτώσεις που επιφέρει σε οικονομικό, κοινωνικό-πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο εξετάζει ο Δημήτριος Στυλίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών, και εισηγείται την άμεση συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην τουριστική βιομηχανία στη λήψη των αποφάσεων με σκοπό την πρόσπιση των συμφερόντων τους.

Ο Δημήτρης Σταύρου, Καθηγητής και Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, μας παρουσιάζει το Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας “Science in the City” και τον τρόπο που αυτό συνεισφέρει στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ ακαδημαϊκής έρευνας σε STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics), διδακτικών προσεγγίσεων και σχολικής πρακτικής.

Τη φύση της ηθικής και την αιτιότητα μεταξύ γενετικών προδιαγραφών και κοινωνικών συμπεριφορών εξετάζει ο Λευτέρης Ζούρος, Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Βιολογίας και χαρακτηρίζει την ηθική ως ιδιότητα που συντελεί στην επιβίωσή μας ως άτομα, ως κοινωνία και ως είδος.

In memoriam: Γιώργος Γραμματικάκης

Ομότιμος Καθηγητής του Τμήματος Φυσικής και πρώην Πρύτανης
(1990-96) του Πανεπιστημίου Κρήτης

@Μαρία Μαραγκή

Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «Τρίτων» του Πανεπιστημίου Κρήτης, που κυκλοφόρησε πριν τρία περίπου χρόνια, φιλοξενήθηκε άρθρο του αείμνηστου Γιώργου Γραμματικάκη, με αφορμή την επανέκδοση του περιοδικού και τα 40 χρόνια λειτουργίας του πανεπιστημίου μας, το οποίο αναδημοσιεύουμε.

Πανεπιστήμιο Κρήτης: Η ξεχωριστή Διαδρομή και το Μέλλον του

Εις τελετάς, που εγίνοντο κατά τους μινωικούς χρόνους προ μεγάλου πλήθους, οι ιερείς χρησιμοποιούσαν κέλυφος θαλασσίου «τρίτωνος» δια να πολλαπλασιάζεται η φωνή.

Είναι άξιο σημειώσεως ότι ο τρίτων, ο οποίος σήμερα καλείται «ακουργαλιός» χρησιμοποιείτο προ ολίγων ακόμη ετών εις την Κρήτην ως σάλπιξ και αντηχείον.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ, Μινωικός πολιτισμός

Η είδηση ότι η νέα Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Κρήτης αποφάσισε να εκδώσει και πάλι τον «Τρίτωνα», το περιοδικό που συνόδευσε παλαιότερα την πορεία του Ιδρύματος, με γέμισε συγκίνηση και μνήμες. Έχουν ήδη περάσει τρεις δεκαετίες από τότε. Η επανέκδοση λοιπόν του Τρίτωνα, πράξη γενναία σε συμβολισμό και προοπτικές, είναι μια ευκαιρία απολογισμού αλλά και σκέψεων για το μέλλον. Την ανάγκη αυτή εκφράζει, με τρόπο ιδιαίτερο, ο Τ.Σ. Έλιοτ

Χρόνος παρών και χρόνος παρελθόν,
και οι δύο κλεισμένοι είναι εις χρόνο μέλλοντα,
και ο μέλλον χρόνος έγκλειστος
εις χρόνο παρελθόντα.

Όσον αφορά πάντως τον παρόντα χρόνο, υπάρχει μια αυταπόδεικτη αλήθεια: ότι, μετά από 40 χρόνια διαδρομής, το Πανεπιστήμιο Κρήτης κατέχει ήδη θέση ξεχωριστή στην Ανωτάτη Παιδεία της χώρας. Διαθέτει μια ολοκληρωμένη ακαδημαϊκή δομή, διακρίνεται για τις ερευνητικές επιδόσεις των μελών του, το συνοδεύει η

εκτίμηση των πολιτών για τις πρωτοβουλίες και το έργο του. Εκτείνεται παράλληλα σε δύο πανεπιστημιούπολεις με μεγάλη φυσική ομορφιά και σοβαρή κτιριακή υποδομή.

Θέλω να τονίσω ότι αυτά τα επιτεύγματα, όπως και πολλά άλλα, δεν ήταν -ούτε είναι- αυτονόητα. Διότι ο κεντρικός σχεδιασμός απουσίαζε, ενώ το Πανεπιστήμιο Κρήτης υποχρεώθηκε να ακολουθήσει κάποιες επικίνδυνες Ελληνικές ιδιαιτερότητες. Κατά πρώτον τη διάσπασή του σε δύο πόλεις και κατά δεύτερον τον «νόμο της λογικής αντιστροφής». Σύμφωνα με αυτόν τον νόμο πρώτα ανακοινώνεται η εισαγωγή φοιτητών και αναζητούνται αίθουσες διδασκαλίας, στην συνέχεια επιστρατεύονται προσωρινοί διδάσκοντες, ενώ πολύ αργότερα ακολουθούν οι υποδομές, τα κτίρια, οι μόνιμοι καθηγητές.

Το νέο Πανεπιστήμιο κατάφερε ωστόσο να ξεπεράσει τα αχαρτογράφητα αυτά νερά και να ακολουθήσει μια πορεία εντυπωσιακής προόδου. Να αποφύγει, με δύο λόγια, τη μοίρα ενός ταπεινού επαρχιακού ιδρύματος.

Η διαπίστωση αυτή είναι βαρύνουσα και αναζητά την ερμηνεία της. Υπήρξε πάντως ευτύχημα ότι η Διοικούσα Επιτροπή, που με δύο διαφορετικές συνθέσεις διοίκησε το Πανεπιστήμιο μέχρι την αυτονόμησή του, είχε προοδευτικό χαρακτήρα και έθεσε ισχυρές βάσεις για το μέλλον του. Μεγάλη σημασία είχε επίσης η θέρμη με την οποία υποδέχθηκε η Κρήτη το Πανεπιστήμιό της, όπως την εξέφραζαν οι θεσμικοί της εκπρόσωποι, οι «Φίλοι του Πανεπιστημίου Κρήτης» αλλά και ο απλός κόσμος.

Ενώ όμως τα παραπάνω διατηρούν την αξία τους, μια απροσδόκητη δύναμη σφράγισε οριστικά τον δρόμο του Ιδρύματος. Θα την αποκαλούσα, εν γνώσει και της

Κεντρική Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης - Ρέθυμνο

ασάφειας του όρου, ως «νέα ακαδημαϊκή ιδεολογία». Έτσι από τα πρώτα του βήματα, αλλά και σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής του, έπνεε στην ατμόσφαιρα του Πανεπιστημίου ένας διαφορετικός άνεμος: Ότι δεν αρκούσε η δημιουργία ενός Πανεπιστημίου που από καιρό προσδοκούσε ο λαός της Κρήτης. Έπρεπε αυτό το Πανεπιστήμιο να αποτελέσει πρότυπο και να ξεχωρίσει για την ποιότητα και τους ανοικτούς του ορίζοντες. Ένα αυτοσχέδιο πανό, που αναρτήθηκε το 1978 την μέρα της υποδοχής των φοιτητών στο Τμήμα της Φυσικής, συνόψιζε αυτήν την αντίληψη. «Εδώ θα γίνει Πανεπιστήμιο», έγραφε.

Δεν είναι πάντως εύκολο να εκτιμηθεί πώς επικράτησε αυτός ο «ιδεολογικός άνεμος» στην πορεία του νέου Πανεπιστημίου. Θεωρώ ότι είχε τις ρίζες του στην κατάσταση των παλαιών και μεγάλων Πανεπιστημίων της χώρας, που, χάρις στις αυταρχικές δομές και τα φαινόμενα παρακμής τους, απωθούσαν ήδη την Ελληνική κοινωνία. Ήταν άλλωστε η εποχή της μεταπολίτευσης και η ατμόσφαιρα ευνοούσε την ανανέωση και τις τομές. Ρόλο έπαιξε επίσης η Ιστορία της Κρήτης, που στις καλές της στιγμές έδειχνε αυτοπεποίθηση και αναζήτηση του καινούργιου. Επειδή μάλιστα η ιδεολογία δεν αρκεί για την κίνηση της ιστορίας, ενώ «άνδρες γαρ πόλις, ου τείχη», αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικές ακαδημαϊκές προσωπικότητες -αποφεύγω την αναγραφή ονομάτων στο παρόν κείμενο- συνδέθηκαν με το Ίδρυμα και επηρέασαν την πορεία του. Ουσιαστική υπήρξε επίσης η συμβολή μελών του διοικητικού και του τεχνικού προσωπικού, που ξέφυγαν από τα πρότυπα του δημοσίου και συμπορεύθηκαν στην κοινή υπόθεση.

Ανεξάρτητα πάντως από τις αιτίες του, ο ιδεολογικός αυτός άνεμος οδήγησε, χάρις και στις επίμονες προσπάθειες των πρυτανικών του αρχών, αλλά και την αξιοσύνη του ακαδημαϊκού προσωπικού, σε μια διαρκή

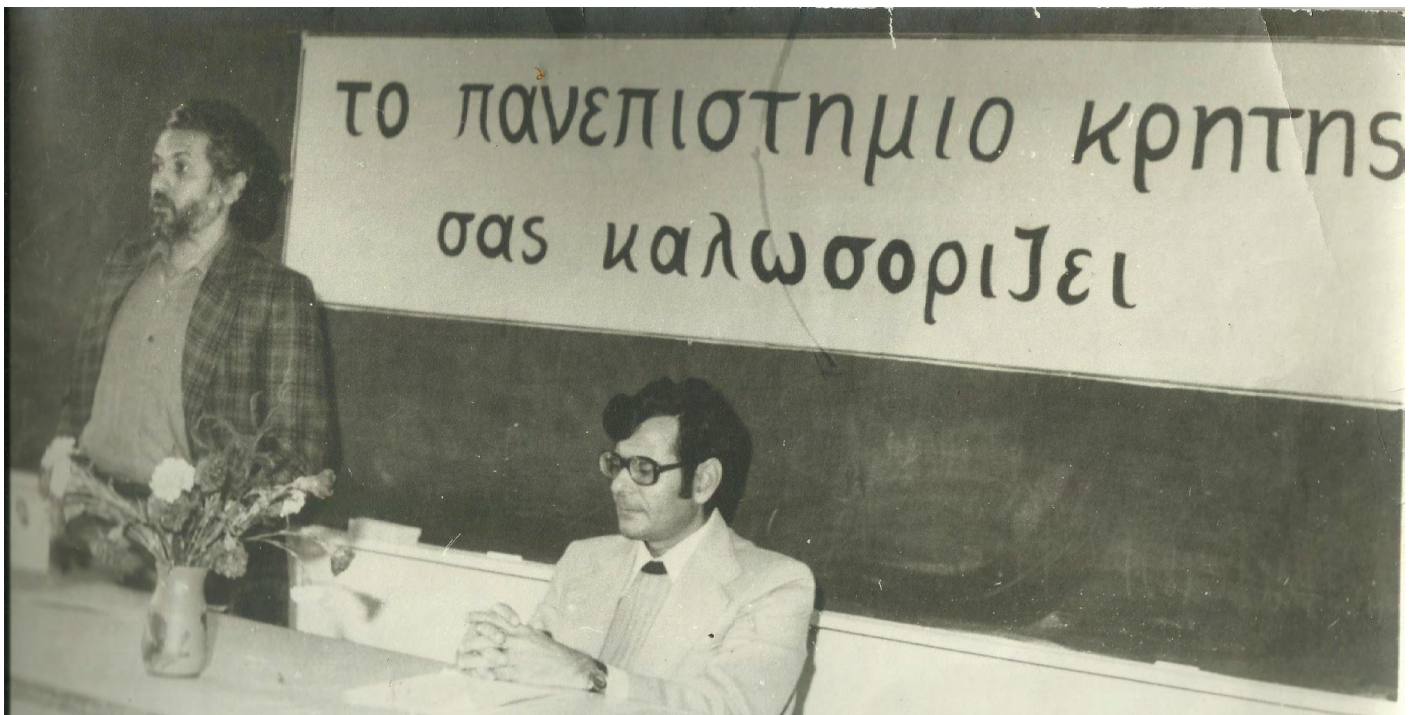
ενίσχυση της ταυτότητας του νέου Πανεπιστημίου. Ολοκλήρωσε έτσι την κτιριακή του υποδομή, ανέπτυξε τις μεταπτυχιακές σπουδές, έκανε σπουδαία βήματα στη διεθνή του καταξίωση. Αξίζει άλλωστε να υπογραμμισθεί ότι το Πανεπιστήμιο Κρήτης ωφελήθηκε τα μέγιστα, επιστημονικά αλλά και οικονομικά, από τη σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους θεσμούς της. Έχει λοιπόν συμβολική σημασία ότι στο Ρέθυμνο, ένα παλιό, ωραίο κτίριο που αποκτήθηκε και λειτουργεί ως ένας δημοφιλής ξενώνας, ονομάστηκε μετά την ανακαίνισή του «Σπίτι της Ευρώπης».

Σε μια αντίστροφη τώρα φορά, πολυδιάστατη υπήρξε και η επίδραση που είχε το Πανεπιστήμιο στην «ταυτότητα» της Κρήτης. Αποτέλεσε ουσιαστικά το μόνο ισχυρό ανάχωμα στην τουριστική της μονοκαλλιέργεια, που δεν της έλειπαν δυστυχώς και τα στοιχεία εκχυδαϊσμού. Με το Πανεπιστήμιο συμπορεύονται άλλωστε τα πολύτιμα αποκτήματα που ξεπήδησαν από το δυναμικό

του και έχουν διευρύνει την παρουσία αλλά και την αποστολή του: Το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας και οι Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, αλλά και το Αστεροσκοπείο του Σκίνακα, το Ενυδρείο και το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, το σύγχρονο Μουσείο της Ελεύθερας. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει ασφαλώς και το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο, αφού, σε συνάρτηση και με την Ιατρική Σχολή συνιστούν την πιο «οφθαλμοφανή» υπηρεσία του Πανεπιστημίου προς την κοινωνία της Κρήτης. Ένα ανεκτίμητο απόκτημα υπήρξε και η σπουδαία Βιβλιοθήκη του στο Ρέθυμνο, που άνοιξε νέους δρόμους στη μελέτη των ανθρωπιστικών επιστημών. Μια ενδιαφέρουσα άλλωστε αλλά και πρωτότυπη ιδέα, ο «Βοτανικός Κήπος», πρόσθεσε τη δική του αίγλη στο υπέροχο τοπίο.

Θα ήταν άδικο τέλος να μην αναφερθώ σε έναν «θεσμό»

“
Όσον αφορά λοιπόν το μέλλον του, το Πανεπιστήμιο Κρήτης πρέπει, πρώτα και κύρια, να εμείνει στις αξίες που σε μεγάλο βαθμό καθοδήγησαν μέχρι τώρα την πορεία του.”

Υποδοχή των πρώτων φοιτητών, 2 Νοεμβρίου 1978, από αριστερά Γ. Γραμματικάκης, Γ. Αλεξανδράκης

που συμπορεύεται με ολόκληρη σχεδόν την ιστορία του Πανεπιστημίου Κρήτης. Είναι η Φοιτητική Θεατρική Ομάδα. Υπό την καθοδήγηση ενός άξιου σκηνοθέτη, δεν προσέφερε απλώς την ανάσα της Θεατρικής Τέχνης σε ένα διψασμένο κοινό αλλά, παράλληλα, λειτούργησε και ως γόνιμη διέξοδος για τον κόσμο των φοιτητών.

Μια διαφορετική άλλωστε σχέση των καθηγητών με τους φοιτητές, που στηριζόταν στη φιλική διάθεση και τα ανοικτά γραφεία, είχε επικρατήσει από τα πρώτα κιάλας βήματα του νέου Πανεπιστημίου.

Δεν υπήρξε βέβαια πάντοτε γραμμική η πορεία του Πανεπιστημίου Κρήτης προς την πρόοδο, και μικρές ή μεγάλες καταιγίδες συνόδευαν την πορεία του. Η πανδημία του κορονοϊού, που αποδείχθηκε απροσδόκητη σε έκταση και συνέπειες, έμελλε να δοκιμάσει τις αντοχές του. Η διαχείριση της κρίσεως αποδείχθηκε ωστόσο υποδειγματική, ενώ η διαδικτυακή εκπαίδευση -που πρέπει ασφαλώς να περιορισθεί στο μέλλον- αποτέλεσε πεδίο δόξης λαμπρόν για πολλούς διδάσκοντες.

Όπως ωστόσο επιμένει ο ποιητής, ο «μέλλον χρόνος έγκλειστος σε χρόνο παρελθόντα». Όσον αφορά λοιπόν το μέλλον του, το Πανεπιστήμιο Κρήτης πρέπει, πρώτα και κύρια, να εμείνει στις αξίες που σε μεγάλο βαθμό καθοδήγησαν μέχρι τώρα την πορεία του. Είναι ο σεβασμός στην αξιοκρατία και σε μια άγραφη δεοντολογία, η ψυχική του ενότητα και η αποφυγή κομματικών εξαρτήσεων, οι προοδευτικές πρωτοβουλίες του. Οφείλει επίσης να αντισταθεί σθεναρά στην τάση της εποχής που θέλει

τα πανεπιστήμια να μετατρέπονται σε κάποιου είδους επιχειρήσεις, προς άγραν φοιτητών και διδάκτρων.

Όσο για τις αδυναμίες του, άλλες είναι ορατές και άλλες ενεδρεύουν. Δεν είναι όμως πάντοτε εύκολο να καταπολεμηθούν, εάν οφείλονται σε γενικότερες αιτίες, όπως για παράδειγμα το ότι λίγο φαίνεται να έλκει τους καλύτερους φοιτητές η αναμφισβήτητη ποιότητα των σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Άλλα όμως θέματα, όπως η ανάγκη στενότερων δεσμών μεταξύ των Σχολών του Ηρακλείου και του Ρεθύμνου, εύστοχα αναφέρονται στις διακηρύξεις της νέας πρυτανείας και είτε να ευοδωθούν οι προθέσεις της.

Κλείνω τις σύντομες αυτές σκέψεις με μια επισήμανση: Τα 40 χρόνια είναι ασφαλώς λίγα στην πορεία του Πανεπιστημίου Κρήτης, που -περιτό να το τονίσω- αγαπήθηκε πολύ από τον υπογράφωντα. Είναι όμως αρκετά για να αναδείξουν τις αρετές του, να εντοπίσουν τις αδυναμίες του και, με τρόπο γόνιμο και βαθύ, να προδιαγράψουν όσο γίνεται το μέλλον του. Σε αυτήν τη συζήτηση, που πρέπει να έχει διάρκεια αλλά και ειλικρίνεια, η συμβολή του Τρίτωνα μπορεί να είναι καθοριστική. Με χαρά λοιπόν μεγάλη αλλά και προσδοκίες, υπογραμμίζω τη σημασία της νέας του παρουσίας.

ΟΜΙΛΙΑ

Η χαμένη Τιμή της Ιατρικής

Ευγένιος Δαφνής
Ομότιμος Καθηγητής
Ιατρική Σχολή
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εχουν περάσει ακριβώς 50 χρόνια παρά κάτι μήνες από τότε που άρχισα να ψηλαφώ την Ιατρική Επιστήμη στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Από τότε άλλαξαν πολλά, άλλα προς το καλύτερο και άλλα προς το χειρότερο. Επιστημονικά, η πρόοδος της Ιατρικής αυτά τα 50 χρόνια ήταν αλματώδης, αλλά ηθικά, έχω την αίσθηση ότι έχει υποστεί μεγάλη υπαναχώρηση, τόσο στη χώρα μας όσο και σε όλο τον κόσμο. Βρισκόμαστε σε μια εποχή που οι ίδιοι οι ιατροί, δημόσια πλέον, επικρίνουν το επάγγελμά τους για προπέτεια και εγωιστική απληστία και αυτό αποτελεί μια σαφή ένδειξη πως υπάρχει κάτι σάπιο στην άσκηση της Ιατρικής. Η εποχή της ανιδιοτελούς άσκησης της Ιατρικής έχει περάσει και είναι μια λυπηρή ευθύνη να διαπιστώνουμε την άσχημη πλευρά της σύγχρονης Ιατρικής που επικεντρώνεται στο κέρδος. Το πρόβλημα δεν είναι τόσο πολύ το κέρδος αυτό καθ' αυτό, αλλά τι επιπτώσεις έχει στην περίθαλψη και την Ιατρική έρευνα ο αγώνας για το κέρδος. Η λαχτάρα των γιατρών για πλουτισμό είναι πολύ σοβαρή ασθένεια, ικανή να διαφθείρει όχι μόνον την ανθρώπινη ψυχή, αλλά και ολόκληρη την κοινωνία. Δυστυχώς δε γράφονται αρκετά για αυτήν, τόσα όσα για να προαχθούν οι αναγκαίες διορθώσεις και να αποκατασταθεί η τιμή του επαγγέλματος του γιατρού. Στη χώρα μας, δεν πρέπει να παραληφθούν και οι διαχρονικές ευθύνες της πολιτείας για το λειψό και συμφεροντολογικό σύστημα ιατρικής περίθαλψης.

Η σχέση του γιατρού με τον ασθενή χρήζει αναθεώρησης. Απαιτείται νέο πρότυπο καθημερινής συμπεριφοράς. Η

διδασκαλία στις ιατρικές σχολές οφείλει να χαρακτηρίζεται από μια ευρύτερη πολιτιστική διαμόρφωση, η οποία θα καλλιεργεί στους νέους Ασκληπιάδες το αίσθημα της κοινωνικής αποστολής. Η γενική κουλτούρα και πνευματική καλλιέργεια ενός γιατρού πρέπει να προηγείται των επιστημονικών γνώσεων. Γνώση χωρίς χαρακτήρα είναι επιστήμη χωρίς ανθρωπιά.

Η σημερινή Ιατρική έχει προσβληθεί και αυτή από την κομματικοποίηση, τη διαφθορά και τα επιχειρηματικά συμφέροντα. Πολλοί γιατροί σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη έχουν καταντήσει μισθοφόροι των φαρμακευτικών εταιρειών. Η τρέχουσα πανδημία κατέδειξε πολύ έντονα την εισβολή στην υγειονομική περίθαλψη της εθνικής και κομματικής προπαγάνδας, καθώς και του ιατροφαρμακοβιομηχανικού συμπλέγματος που καταβροχθίζει το 10% του παγκόσμιου ακαθάριστου Α.Ε.Π. Στη δε χώρα μας, οφείλουμε να βάλουμε το δάκτυλο επί των τύπων των ήλων και να αναδείξουμε ξεκάθαρα τους μεγάλους ενόχους της διαφθοράς στην υγεία: το φακελάκι και την

εξαγορά των γιατρών από τις φαρμακευτικές εταιρείες. Το φακελάκι είναι αυτό που προκαλεί κοινωνική δυσφορία και περιφρόνηση, αλλά είναι πταίσμα μπροστά στη διάβρωση του ιατρικού επαγγέλματος από τις φαρμακευτικές εταιρείες. Μπορεί να θεωρηθεί ιδεαλιστικό και αφελές, αλλά ο γιατρός πρέπει να διακατέχεται από την άδολη χαρά να προσφέρει χωρίς να απαιτεί κάτι σε αντάλλαγμα.

Οι καιροί έχουν αλλάξει στα χρόνια της εφηβείας μου

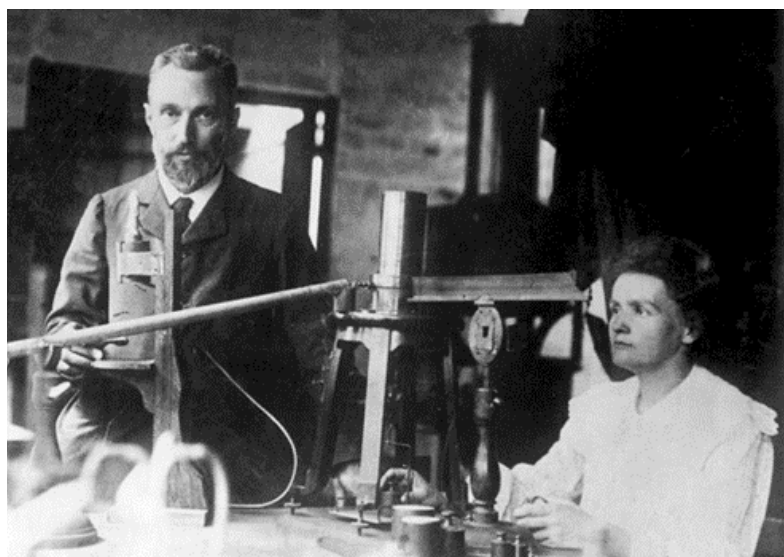
ένα από τα πρότυπα που ενέπνεαν ήταν το ζεύγος Κιουρί. Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ο Πιερ και η Μαρί, παρά τη φτώχεια τους και την ευκαιρία για προφανή πλούτη, αρνήθηκαν να κατοχυρώσουν τη διαδικασία της απομόνωσης του ραδίου. Η Μαρί Κιουρί είχε δηλώσει ότι αυτό ήταν ενάντια στο επιστημονικό πνεύμα. Πρόσθεσε ότι «αν η ανακάλυψη μας έχει ένα εμπορικό μέλλον, αυτό είναι μια συγκυρία από την οποία δε θα έπρεπε να λάβουμε κέρδος. Αν το ράδιο θα χρησιμοποιηθεί στη θεραπεία των ασθενειών, είναι αδύνατο για εμάς να εκμεταλλευτούμε αυτό το γεγονός».

“

... οφείλουμε να βάλουμε το δάκτυλο επί των τύπων των ήλων και να αναδείξουμε ξεκάθαρα τους μεγάλους ενόχους της διαφθοράς στην υγεία: το φακελάκι και την εξαγορά των γιατρών από τις φαρμακευτικές εταιρείες.

”

Έναν αιώνα αργότερα οι αξίες που αντιπροσώπευε το ζεύγος Κιουρί έχουν ενταφιαστεί. Νέες απεικονίσεις της επιτυχίας θριαμβεύουν στις τηλεοράσεις και γενικά στα μέσα ενημέρωσης και αυτές ενσαρκώνονται στα πρόσωπα των εκτελεστικών προέδρων των φαρμακευτικών εταιρειών, οι οποίοι αναδεικνύονται σε σωτήρες της ανθρωπότητας. Αυτοί βραβεύονται από κυβερνήσεις και είναι οι τιμώμενοι ομιλητές στα παγκόσμια φόρα.

Ζεύγος Κιουρί: Απομόνωσε το ράδιο, αλλά αρνήθηκε τη κατοχύρωση και εμπορική εκμετάλλευση της ανακάλυψης του

Οι πραγματικοί επιτυγχόντες, οι επιστήμονες, οι οποίοι εργάστηκαν νυχθημερόν σκληρά για την ανάπτυξη των εμβολίων αγνοούνται και είναι σε αφάνεια. Ο πρόεδρος φαρμακευτικής εταιρείας, που σε μια νύχτα έγινε κατά πολλά εκατομμύρια ευρώ πλουσιότερος όταν πούλησε τις μετοχές του, μετά την ανακοίνωση των επιτυχών δοκιμών του εμβολίου, έγινε αντικείμενο θαυμασμού. Οι δε κυβερνώντες, πρόεδροι και πρωθυπουργοί χωρών, επαίρονται γιατί επί των ημερών τους οι εταιρείες των χωρών τους υπήρξαν πρωτοπόρες στην ανάπτυξη των εμβολίων. Πάει, πέρασε ανεπιστρεπτή η εποχή του Φλέμινγκ της πενικιλίνης και των Σείμπιν και Σώλκ του εμβολίου της πολιομυελίτιδας, που γνώριζαν παγκόσμια αναγνώριση και καταξίωση.

Στον χειμώνα της συνείδησης που ζούμε, η ουμανιστική Ιατρική, ελεύθερη από κάθε ωφελμισμό, σπάνια αναφέρεται και ακόμη σπανιότερα επιβραβεύεται. Η ουμανιστική Ιατρική έχει γίνει μια «άχρηστη» εξαίρεση, είναι ένα πρότυπο άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος για το οποίο πολύ λίγοι γιατροί ενδιαφέρονται, ενώ από αρκετούς γιατρούς γίνεται αντικείμενο χλευασμού.

Η λαίλαπα της οικονομικής λιτότητας για μεγάλο χρονικό διάστημα και η αδυναμία πρόσβασης των ανασφάλιστων και των οικονομικά ασθενέστερων στις ιατρικές υπηρεσίες, καθώς και οι προσφυγικές ροές απέδειξαν ότι η φλόγα της ουμανιστικής Ιατρικής δεν έχει σβήσει παντελώς. Έδωσε την ευκαιρία για τη δημόσια προβολή των λειτουργιών της υγείας που διατηρούν άσβεστο τον έρωτα της ανιδιοτελούς προσφοράς. Ουμανιστές φοιτητές της Ιατρικής, γιατροί, φαρμακοποιοί και νοσηλευτές και άλλοι πολίτες ίδρυσαν και λειτούργησαν με ίδιους πόρους κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία. Η ανταμοιβή τους ήταν η ικανοποίηση της προσφοράς προς ανθρώπους που δεν είχαν πρόσβαση σε καμιά δομή υγείας. Τα ίδια άτομα έκαμαν και μια άλλη ακόμη μεγαλύτερη υπέρβαση. Υπηρετήσαν την αδελφότητα των εθνών και τον σεβασμό της ζωής υπεράνω θρησκείας, φυλής και χρώματος. Μετέβησαν με δικά τους έξοδα στα ακριτικά νησιά για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους θαλασσοπνιγμένους πρόσφυγες. Νοσοκομειακοί γιατροί θυσίασαν τις κανονικές τους άδειες και ιδιώτες έκλεισαν τα ιατρεία τους για να προστρέξουν να προσφέρουν τις υπηρεσίες σε πρόσφυγες που φιλοξενούνταν σε άθλιους καταυλισμούς. Πολλοί, καταχείμενα, υπό δυσμενείς καιρικές συνθήκες μέσα σε κρύες και υγρές σκηνές, υπερασπίστηκαν τις αρχές της αλληλεγγύης και του ανθρωπισμού.

Αυτό που πρέπει να γίνει κοινή συνείδηση είναι ότι η Ιατρική είναι συγχρόνως και κοινωνική επιστήμη, γιατί κάθε πολίτης έχει δικαίωμα στην υγεία. Η διακήρυξη αυτή έγινε για πρώτη φορά

Παροχή βοήθειας σε πρόσφυγες

“

Στον χειμώνα της συνείδησης που ζούμε, η ουμανιστική Ιατρική, ελεύθερη από κάθε ωφελμισμό, σπάνια αναφέρεται και ακόμη σπανιότερα επιβραβεύεται.

”

από τον Ρούντολφ Βίρχοφ, στα μέσα του 19ου αιώνα, ο οποίος δεν είναι ένας τυχαίος στοχαστής ή πολιτικός, αλλά ο κορυφαίος, ίσως, γιατρός του αιώνα του, ο θεμελιωτής της Παθολογοανατομίας και της κυτταρικής θεωρίας. Ξεκινώντας από τα χαρακώματα της Βερολινέζικης κομμούνας, δεν αναδείχθηκε μόνο σε κορυφαίο ερευνητή και καθηγητή, αλλά έγινε και ο κύριος πολιτικός αντίπαλος του Βίσμαρκ. Μπορεί ο τελευταίος να ενοποίησε τα γερμανικά έθνη και να τα κατέστησε μεγάλη πολιτική και στρατιωτική δύναμη, αλλά ο Βίρχοφ πιστώνεται με την επιβολή, στον πολιτικό του αντίπαλο, της ίδρυσης του κοινωνικού κράτους. Ήταν αυτός που πρώτος συσχέτισε τα κλινικά και παθολογοανατομικά στοιχεία των θυμάτων μιας επιδημίας τύπου με την κοινωνικοοικονομική κατάστασή τους.

Αυτή η παρατήρηση, στην πρόσφατη πανδημία, αποδείχθηκε πιο επίκαιρη από ποτέ. Οι κοινωνικές, φυλετικές και εθνικές ανισότητες μεταξύ των θυμάτων του κορωνοϊού δικαίωσαν και σε αυτήν την πανδημία την άποψη του Βίρχοφ, ότι η Ιατρική είναι κοινωνική επιστήμη και η πολιτική είναι μια μεγάλη Ιατρική. Οι επιδημίες επιδέχονται σε μεγάλο βαθμό πολιτικό-κοινωνική ερμηνεία και η αντιμετώπισή τους είναι η απεριόριστη δημοκρατία, η παιδεία και η ευημερία όλων των κοινωνιών.

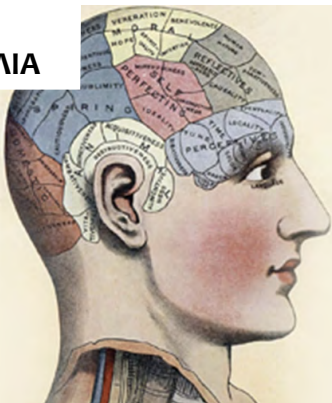
Ο ρόλος του ιατρού δεν πρέπει να περιορίζεται στη διάγνωση και τη θεραπεία των ασθενειών, αλλά πρέπει να επεκτείνεται και στην προάσπιση και τη διατήρηση της υγείας. Οι γιατροί έχουν το προνόμιο να έρχονται σε καθημερινή επαφή με ανθρώπους όλων των κοινωνικών τάξεων και να αντιλαμβάνονται καλύτερα

από οποιονδήποτε άλλον τις συνέπειες των κοινωνικών ανισοτήτων στην υγεία. Για τον λόγο αυτό οφείλουν να αποκτήσουν κοινωνική συνείδηση, να αναλάβουν δράση και να πρωτοστατήσουν στις παρεμβάσεις προς την αδρανούς πολιτεία ώστε να εξαλειφθούν οι αναμφισβήτητες ανισότητες στην ιατρική περίθαλψη. Η αποκατάσταση του ηθικού κεφαλαίου της ιατρικής πράξης αποτελεί τη μεγάλη πρόκληση της εποχής μας. Είναι επείγον αυτήν την πρόκληση να την αποδεχθούν όλοι οι γιατροί και να γίνουν συνήγοροί της. Είναι επείγον να γκρεμιστούν τα κάστρα της διαφθοράς στην υγεία και να υπάρξει ισότιμη και ποιοτική περίθαλψη όλων των πολιτών στις δομές της, ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση.

Ομιλία του Ομότιμου Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης Ευγένιου Δαφνή κατά την τελετή απονομής του Βραβείου Εξαίρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας «Στέλιος Πηχωρίδης» για το ακαδημαϊκό έτος 2019-20.

Η τελετή απονομής του Βραβείου Εξαίρετης Πανεπιστημιακής Διδασκαλίας «Στέλιος Πηχωρίδης» για τα Ακαδημαϊκά έτη 2017-2018, 2019-2020 (δεν έγιναν οι τελετές απονομής των Βραβείων λόγω της πανδημίας COVID-19) και 2021-2022 έγινε την Παρασκευή 3 Ιουνίου 2022 και ώρα 19:00 στην αίθουσα «Καστελλάκη» του Επιμελητηρίου Ηρακλείου.

ΟΜΙΛΙΑ

Επιστήμη και Ψευδοεπιστήμη

Γιάννης Πίσσης

Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η οριοθέτηση επιστήμης-ψευδοεπιστήμης ήταν παλαιότερα μείζον θέμα στη Φιλοσοφία της Επιστήμης. Από τη δεκαετία του 1980, το ενδιαφέρον ατόνησε, καθώς η συζήτηση φάνηκε να οδηγεί σε αδιέξοδο, να μην μπορεί να προσδιοριστεί κάποιο ασφαλές καθολικό κριτήριο της διάκρισης. Τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση έχει αναθερμανθεί, καθώς είναι φλέγον ζήτημα η απήχηση ψευδοεπιστημονικών θεωριών. Όχι η απήχηση της αστρολογίας, που ήταν το κλασικό –μάλλον ανώδυνο– παράδειγμα στις παλαιότερες συζητήσεις, αλλά θεωριών που έχουν να κάνουν με την άρνηση της ανθρωπογενούς κλιματικής αλλαγής, με την απόρριψη της θεωρίας της εξέλιξης, με τον αντι-εμβολιασμό.

Γιατί φάνηκε αδιέξοδη η αναζήτηση ενός καθολικού κριτηρίου; Διότι κάθε τέτοιο κριτήριο οριοθέτησης της εμπειρικής επιστήμης –όπως η απαίτηση να επαληθεύονται οι θεωρίες από τα εμπειρικά δεδομένα ή, έστω, να μπορούν να υποβάλλονται σε εμπειρικό έλεγχο οι προβλέψεις τους και να μη διαψεύδονται– αποδεικνύεται εντέλει στενό και φαίνεται να αποκλείει τις σημαντικότερες επιστημονικές θεωρίες, αν μη τι άλλο εν τη γενέσει τους, προτού, δηλαδή, καταφέρουν να αναπτυχθούν ικανοποιητικά και να υπερβούν θεμελιακές δυσκολίες και αντενδείξεις. Πάντως, ψευδοεπιστήμη δε θα ονομάζαμε οποιαδήποτε αξίωση γνώσης που είτε είναι αθεμελίωτη, είτε αυθαίρετη, είτε, ενδεχομένως, δεν έχει αρκούντως αναλυθεί και ελεγχθεί.

Ως ψευδοεπιστημονικές χαρακτηρίζουμε ειδικά εκείνες τις θεωρίες οι οποίες επικαλούνται τίτλους κτήσης της γνώσης που είναι ψευδείς, παραποιημένοι: θεωρίες που είτε βιάζονται να ισχυριστούν ότι διαθέτουν μια μεθοδικά οργανωμένη εμπειρική επιβεβαίωση είτε απλώς την πλαστογραφούν. Με άλλα λόγια, ψευδοεπιστήμη είναι μια αξίωση γνώσης η οποία παριστάνει ή μιμείται τη μεθοδικά συγκροτημένη επιστήμη. Αυτή η μίμηση

δυσχαιραίνει ακόμη περισσότερο την εύρεση ενός καθολικού, αναγκαίου και ικανού κριτηρίου οριοθέτησης. Για παράδειγμα, έχει προταθεί ως κριτήριο διάκρισης η συστηματικότητα της επιστήμης, όμως και αυτήν κατ' εξοχήν κοιτά να μιμηθεί ο ψευδοεπιστημονικός λόγος. Ήδη ο λόγος περί μαγισσών του 16ου και 17ου αιώνα ήταν, μέσα στην παράνοιά του, εξαντλητικά συστηματικός. Βέβαια, η αδυναμία προσδιορισμού ενός καθολικού κριτηρίου δε σημαίνει ότι στις επιμέρους περιπτώσεις δεν μπορεί πάντοτε να δειχτεί ότι κάτι δεν πάει καλά: η εμπειρική στήριξη είναι απατηλή ή επιλεκτική, επιχειρούνται λογικά άλματα, κατακοπιούνται μαθηματικά εργαλεία όπως η στατιστική κ.λπ.

“

... η εμπειρική επιστήμη είναι ένα εγχείρημα ανοιχτό και ως ένα βαθμό επισφαλές, σε ό,τι αφορά την ισχύ των θεωριών όσο και τη συνοχή μεταξύ τους. Δε μοιάζει με έναν συμπαγή βράχο.

”

Το γόνιμο ερώτημα είναι μάλλον άλλο: Πόθεν προκύπτει η ψευδοεπιστήμη και πού οφείλει την απήχηση της; Ψευδοεπιστήμη δεν είναι η μη-επιστήμη εν γένει· δεν είναι να δέχεται κανείς φονταμενταλιστικά ό,τι λέει το βιβλίο της Γενέσεως αντί για τη θεωρία της εξέλιξης, αλλά η θεωρία του ευφυούς σχεδιασμού ως τάχα επιστημονική θεωρία. Γιατί, όμως, η αντίδραση στη δαρβινική θεωρία να πάρει αυτή τη μορφή; Οι επιστήμες διαθέτουν στις κοινωνίες μας ένα κύρος, το οποίο κανείς επιχειρεί να σφετεριστεί προκειμένου να υπηρετήσει σκοπούς

“

Δε χωρίζει κάποιο σινικό τείχος την επιστήμη από την ψευδοεπιστήμη. Η επιστήμη δεν είναι ποτέ απόλυτα προφυλαγμένη από τον κίνδυνο της βιασύνης και της επίφασης.

”

αλλότριους στην επιστήμη: όχι την έρευνα της αλήθειας, αλλά, στην προκειμένη περίπτωση, μια δογματική πίστη ή, στην περίπτωση της κλιματικής αλλαγής, ιδιωτικά συμφέροντα. Αν, όμως, η ψευδοεπιστήμη δεν είναι απλώς η άρνηση της επιστήμης, τότε και η απήχησή της δεν οφείλεται απλώς σε μια δυσπιστία απέναντι στην επιστήμη, αλλά έχει κάτι να κάνει με το κύρος που προσπαθεί να δανειστεί. Οπωσδήποτε, έχει πέραση και η σκέτη άρνηση. Είναι, μάλιστα, εντυπωσιακό, πόσο οι άνθρωποι τείνουν να κωφεύουν απέναντι στα ισχυρότερα επιχειρήματα ή στις καταφανέστερες εμπειρικές ενδείξεις, αν είναι ενάντια στη βολή τους ή στα άμεσα συμφέροντά τους. Ωστόσο, στις θεωρίες που ονομάζουμε ψευδοεπιστημονικές υπάρχει κάτι ακόμη. Αντλούν τη γοητεία τους από μια στρεβλή εικόνα για την επιστήμη, από την προσδοκία ότι οι φυσικές επιστήμες μάς προσφέρουν μια τελεσιδική, βέβαιη γνώση, βασισμένη σε ακλόνητα δεδομένα. Γιατί είναι στρεβλή η προσδοκία; Διότι η εμπειρική επιστήμη είναι ένα εγχείρημα ανοιχτό και ως ένα βαθμό επισφαλές, σε ό,τι αφορά την ισχύ των θεωριών όσο και τη συνοχή μεταξύ τους. Δε μοιάζει με έναν συμπαγή βράχο. Η επιστήμη είναι η κατ' εξοχήν ορθολογική ανθρώπινη δραστηριότητα, αλλά η ορθολογικότητά της δεν είναι μονάχα εκείνη της τυπικής απόδειξης, του αριθμητικού υπολογισμού, της συλλογής γυμνών δεδομένων, όπου δε χωράει συζήτηση. Είναι εξίσου η ορθολογικότητα της συζήτησης, της ερμηνείας των δεδομένων, των επιχειρημάτων που πρέπει να ζυγιστούν, της λήψης αποφάσεων για την κατεύθυνση της έρευνας, που δεν παύουν να είναι επισφαλείς αποφάσεις. Οπότε, η προσδοκία τείνει να διαψεύδεται. Ό,τι ονομάζουμε ψευδοεπιστήμη, από την άλλη, προβάλλει εν γένει μια τάχα ακλόνητη βεβαιότητα, ένα σώμα πεποιθήσεων στο οποίο μπορεί κανείς να στηριχτεί και να τελεί εν γαλήνη.

Στο τελευταίο μυθιστόρημα του Φλωμπέρ, που έμεινε ημιτελές, το *Μπουβάρ και Πεκουσέ*, δύο «ενημερωμένοι πολίτες» επιχειρούν να αφομοιώσουν τη γνώση της εποχής τους, προς το τέλος του 19ου αιώνα, οπότε διασχίζουν όλα τα επιστημονικά πεδία, περνώντας κάθε φορά απογοητευμένοι από το ένα στο άλλο. Μας δείχνει άραγε ο Φλωμπέρ τη ματαιότητα κάθε ανθρώπινης

γνώσης, που δεν είναι, εντέλει, παρά μια επίφαση γνώσης; Μάλλον, η στάση των δύο ηρώων απέναντι στις επιστήμες είναι εκείνη που τους οδηγεί στην απόγνωση: συγχύζονται από το γεγονός ότι υφίστανται επιστημονικές διχογνωμίες και αντικρουόμενες αρχές, βιάζονται και δεν εκτελούν προσεκτικά τα διάφορα πειράματα. Η προσδοκία τους είναι στρεβλή· θέλουν την αλήθεια στο πιάτο. Σήμερα, κατά μείζονα λόγο, ο ενημερωμένος πολίτης είναι αδύνατο να παρακολουθήσει από μέσα τις εξελίξεις σε όλα τα πεδία. Θα πρέπει, όμως, να θρηνούμε για αυτήν τη συνθήκη και να νοσταλγούμε το αίσθημα ασφάλειας που παρέχει μια μονολιθική κοσμοεικόνα;

Δυο σκέψεις εν είδει συμπερασμάτων: (1) Δε χωρίζει κάποιο σινικό τείχος την επιστήμη από την ψευδοεπιστήμη. Η επιστήμη δεν είναι ποτέ απόλυτα προφυλαγμένη από τον κίνδυνο της βιασύνης και της επίφασης. Διαθέτει, βέβαια, η θεσμικά οργανωμένη επιστήμη δικλίδες ασφαλείας, πέρα από τη διανοητική εντιμότητα της καθεμιάς ερευνήτριας και του καθενός ερευνητή, χάρη στον δημόσιο και συνεργατικό χαρακτήρα της. Απαιτείται, όμως, κριτική εγρήγορση. Η ιστορία των επιστημών μάς δείχνει ότι και εντός της επίσημης επιστήμης καλλιεργήθηκαν προσεγγίσεις που σήμερα θα τις χαρακτηρίζαμε ψευδοεπιστημονικές, όχι απλώς ξεπερασμένες ή εσφαλμένες, όπως η κρανιομετρία του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, οι θεράποντες της οποίας μετρούσαν τα κρανία και έβγαζαν συμπεράσματα για την ευφυΐα ή κατέτασσαν τις ανθρώπινες φυλές.

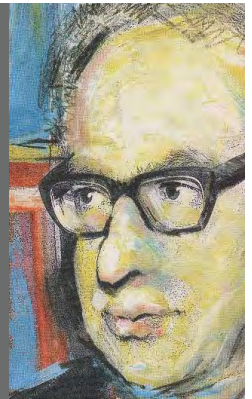

(2) Το ψευδές δέος αφενός, και η δυσπιστία απέναντι στην επιστήμη αφετέρου, είναι συγκοινωνούντα δοχεία. Απαιτείται μια, τρόπον τινά, απομυθοποίηση των Φυσικών Επιστημών. Οι νόμοι της φύσης δε μας έχουν δοθεί σε πλάκες, όπως οι δέκα εντολές στον Μωυσή. Από τη διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών στο σχολείο λείπει, όμως, συνήθως μια αίσθηση για την ιστορικότητα των θεωριών.

(Ομιλία στην εκδήλωση με θέμα *Επιστήμη – Ψευδοεπιστήμη και Ενημερωμένος Πολίτης* στο πλαίσιο της Γιορτής Φυσικών Επιστημών στο Ρέθυμνο, Μάιος 2023)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Ένα πολύτιμο Απόκτημα: η Βιβλιοθήκη και το Αρχείο του Σπύρου Ασδραχά στο Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ελευθερία Ζέη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας Νέων Χρόνων
Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ο Σπύρος Ι. Ασδραχάς (1933-2017) υπήρξε ιστορικός που άφησε το στίγμα του στην ελληνική ιστοριογραφία του 20ού αιώνα, τόσο για τις νέες προσεγγίσεις και τα αναλυτικά εργαλεία που εισήγαγε στην ελληνική ιστοριογραφία όσο και για την αποφασιστική συμβολή του στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των νέων ερευνητικών δομών που εγκαθιδρύθηκαν στο ελληνικό ακαδημαϊκό και κυρίως εξω-ακαδημαϊκό περιβάλλον μετά τη μεταπολίτευση. Ο ρόλος του στην ανανέωση και άνθηση της ελληνικής ιστοριογραφίας και στη θεσμική συγκρότησή της υπήρξε απολύτως καθοριστικός.

Ιστορικός της εξορίας, ή μάλλον της αυτο-εξορίας, ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές του στο Παρίσι κατά το διάστημα 1965-1972, και υποστήριξε τη διατριβή του στην οικονομική και κοινωνική ιστορία των νησιών του Αιγαίου (Πάτμος) τον 18ο αιώνα. Στη συνέχεια, δίδαξε στην École Pratique des Hautes Études (EPHE), αργότερα στην École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS, 1986-1988) και, τέλος, στη Σορβόννη (Paris I Panthéon-Sorbonne) ως συνεργαζόμενος καθηγητής από το 1982 ως το 1998, όπου επέβλεψε μεγάλο αριθμό μεταπτυχιακών εργασιών και διατριβών στη νεότερη ελληνική ιστορία. Έχοντας επιστρέψει στην Ελλάδα μετά τη μεταπολίτευση, ως οργανικό μέλος του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, διηύθυνε το διαρκές ερευνητικό

πρόγραμμα με τίτλο: *Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας στις ελληνικές περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας και τις βενετικές κτήσεις 15ος-19ος αιώνας*, ενώ εγκαινίασε και μια σειρά σεμιναριακών μαθημάτων, τα φωνητικά αρχεία των οποίων διατίθενται πλέον [online](#). Παράλληλα, συνέβαλε καθοριστικά στην οργάνωση νέων ερευνητικών

θεσμών εκτός του παραδοσιακού ακαδημαϊκού χώρου, όπως ήταν τα αρχεία των Τραπεζών (Εθνική, Εμπορική, Αγροτική), τα ερευνητικά προγράμματα που χρηματοδοτούσαν και τα ερευνητικά σεμινάρια που οργάνωναν, στα οποία νέοι ιστορικοί είχαν την ευκαιρία να παρουσιάσουν και να συζητήσουν την πορεία των ερευνών τους. Συγχρόνως, επιχείρησε να μετατρέψει τον θεσμό των διεθνών συνεδρίων σε χώρο ευρωπαϊκού διαλόγου για τους Έλληνες ιστορικούς πάνω σε μεγάλα θέματα της ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας (ιστορία της Μεσογείου, σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστοριογραφία).

Τέλος, ήταν σημαντική η συμβολή του στον σχεδιασμό εκδοτικών-μεταφραστικών προγραμμάτων σχετικών με τα ιστοριογραφικά πεδία και ζητήματα που τον απασχολούσαν, όπως ήταν η οικονομική ιστορία, η ενσωμάτωση των σύγχρονων οθωμανικών σπουδών στη νεοελληνική ιστοριογραφία, η ιστορία του ελληνικού αγροτικού χώρου, η ιστορία των νησιών.

Στη σκέψη του Σπύρου Ασδραχά είχε κεντρική θέση η

“

Ο Σπύρος Ασδραχάς θέλησε να εγκαταστήσει μια δυναμική, αμφίδρομη σχέση της ελληνικής ιστοριογραφίας με τις πολλαπλές αναγνώσεις της ιστορίας των άλλων. Μια σχέση που αντανακλούσαν πλήρως τα δικά του διαβάσματα και η προσωπική βιβλιοθήκη και το αρχείο του.

”

ανανέωση του ερευνητικού χώρου και των θεσμών του και η διαμόρφωση μιας νέας ερευνητικής κουλτούρας στην ιστορία και τις κοινωνικές επιστήμες, απαραίτητη προϋπόθεση της οποίας θεωρούσε την ανανέωση της ακαδημαϊκής παιδείας και του πανεπιστημίου. Η ίδρυση του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου και η οργάνωση ενός προγράμματος προπτυχιακών σπουδών που θα περιλάμβανε νέα πεδία μελέτης, όπως ήταν η οικονομική ιστορία, η ιστορική δημογραφία ή η ανθρωπολογία, υπήρξε για τον Ασδραχά ένα πείραμα ριζικής αναμόρφωσης του αποστεωμένου χώρου των ελληνικών πανεπιστημιακών προγραμμάτων στην Ιστορία, η οποία μέχρι τότε θεωρούνταν υπο-πεδίο της Φιλολογίας.

Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και στο Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας δωρίστηκαν πρόσφατα η βιβλιοθήκη και το προσωπικό αρχείο του Σπύρου Ασδραχά από την Καίτη Ασδραχά, τον Ευθύμιο Νικολαΐδη και τη Φωτεινή Ασημακοπούλου. Μάλιστα, το Πανεπιστήμιο μόλις υποδέχτηκε τη βιβλιοθήκη και το αρχείο από την παρισινή κατοικία του και τμήμα της βιβλιοθήκης της αθηναϊκής κατοικίας του. Πέρα από τον αναντίρρητο πλούτο που θα προσφέρει η βιβλιογραφική και διανοητική σκευή ενός σημαντικού ιστορικού σε μια πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, το απόκτημα αυτό έχει σημασία για το πανεπιστήμιο και το Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας για δύο λόγους.

Κατά πρώτον, η εν λόγω βιβλιοθήκη, μεγάλο τμήμα της οποίας συγκροτήθηκε κατά τη διάρκεια του ερευνητικού και διδακτικού έργου του Σπύρου Ασδραχά στο Παρίσι, περιλαμβάνει σχεδόν ολοκληρωμένη μια ευρωπαϊκή (γαλλική και ιταλική κυρίως) βιβλιογραφία του πρώτου μισού του 20ού αιώνα και κυρίως των δεκαετιών 1960 και 1970, δηλαδή της περιόδου αιχμής των μεγάλων ευρωπαϊκών συζητήσεων γύρω από την κοινωνική ιστορία και τη μαρξιστική σκέψη. Μια βιβλιογραφία στην οποία αναφέρονται όλες οι σύγχρονες ιστοριογραφικές συζητήσεις, χωρίς, ωστόσο, να έχει γίνει η ίδια αντικείμενο συστηματικής μελέτης ή διδασκαλίας στο ελληνικό πανεπιστήμιο. Η βιβλιοθήκη αυτή, επομένως, αποκαλύπτει τις διαδρομές μέσα από τις οποίες συγκροτήθηκαν τα διανοητικά εργαλεία του Σπύρου Ασδραχά, τα οποία κάλυπταν ένα πολύ ευρύτερο φάσμα της προπολεμικής και μεταπολεμικής ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας και κοινωνικής θεωρίας από τη λεγόμενη “στροφή των Annales” στη γαλλική ιστοριογραφία, ιδιαίτερα την πρώτη ιδρυτική περίοδο των Lucien Febvre και Marc Bloch, με την οποία συνδέθηκε παραδοσιακά η ιστορική σκέψη του. Μαζί με τις βιβλιοθήκες του Φίλιππου Ηλιού, του Βασιλή Παναγιωτόπουλου και του Βασιλή Κρεμμυδά, που βρίσκονται επίσης στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, η βιβλιοθήκη και το αρχείο του Σπύρου Ασδραχά συμπληρώνουν ένα σύνθετο διανοητικό και βιβλιογραφικό περιβάλλον που

θα δώσει την ευκαιρία στους νεότερους ιστορικούς να τοποθετήσουν όχι μόνο τον ίδιο τον Ασδραχά αλλά και την ελληνική ιστοριογραφία της μεταπολίτευσης μέσα στα ευρωπαϊκά της συμφραζόμενα, και να ιστορικοποιήσουν τόσο τις ευρωπαϊκές επιρροές αυτής της ιστοριογραφίας όσο και τους τρόπους με τους οποίους η ίδια μπορεί να συνιστά τμήμα της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορικής σκέψης.

Κατά δεύτερον, τόσο με το δικό του ερευνητικό έργο όσο και μέσα από τις ερευνητικές του υποδείξεις, ο Σπύρος Ασδραχάς θέλησε να εγκαταστήσει μια δυναμική, αμφίδρομη σχέση της ελληνικής ιστοριογραφίας με τις πολλαπλές αναγνώσεις της ιστορίας των άλλων. Μια σχέση που αντανακλούσαν πλήρως τα δικά του διαβάσματα και η προσωπική βιβλιοθήκη και το αρχείο του. Εξάλλου, για τον Σπύρο Ασδραχά, μια ιδιωτική βιβλιοθήκη δεν μπορούσε να είναι μια συλλογή βιβλίων ή εντύπων προορισμένη να εξυπηρετεί τα ενδιαφέροντα του ιδιοκτήτη της, ούτε ένα μουσείο σπάνιων και ακριβών εκδόσεων που φυλάσσονταν ζηλότυπα από κάθε είδους εξωτερική φθορά ή απώλεια. Πίστευε, αντίθετα, ότι μια βιβλιοθήκη, είτε ιδιωτική είτε δημόσια, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας ανοιχτής διαδικασίας ανάγνωσης, όπου τα βιβλία κυκλοφορούν, διαβάζονται και ξαναδιαβάζονται σε διαφορετικές κάθε φορά εποχές, από διαφορετικούς ανθρώπους, με διαφορετικές κάθε φορά διανοητικές αποσκευές. Από την άποψη αυτή, οι θεματικές βιβλιοθήκες, όπως είναι σε μεγάλο βαθμό η δική του, συνιστούν δυναμικές ‘βιβλιογραφίες’ στον χώρο, που έπρεπε διαρκώς να συμπληρώνονται και να ανανεώνονται.

Από την άλλη, με την ανατρεπτική δημοκρατικότητα που τον χαρακτήριζε, ο Σπύρος Ασδραχάς οραματιζόταν τις βιβλιοθήκες των ερευνητικών κέντρων και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σαν ένα είδος ιδανικών ‘ακαδημιών’ απαλλαγμένων από αυθεντίες, σαν χώρους δυναμικής και αμφίδρομης παραγωγής γνώσης, ανοιχτής σε όλους και όλες, όπου τα βιβλία θα έπαιζαν τον ρόλο συνομιλητών με τους οποίους οι αναγνώστες θα συμφωνούσαν ή θα διαφωνούσαν. Η ένταξη της προσωπικής του βιβλιοθήκης στη Βιβλιοθήκη ενός δημόσιου πανεπιστημίου, που επιπλέον έχει μακρά παράδοση στις Κοινωνικές Επιστήμες, όπως είναι το Πανεπιστήμιο Κρήτης και το Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, νομίζω ότι είναι η ιδανική συνθήκη για μια νέα διδακτική και ερευνητική εμπειρία της ιστορικής βιβλιογραφίας, που οι ιστορικοί του Τμήματος, αρκετοί από τους οποίους διαμορφώθηκαν μάλιστα στο διανοητικό περιβάλλον του Σπύρου Ασδραχά και της ‘βιβλιοθήκης’ του, υποδέχονται με μεγάλη χαρά και συγκίνηση.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Η ανάγκη για Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Δημήτριος Στυλίδης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η παραλία του Μπάλου αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάγκης να συνδεθεί η τουριστική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη προστατευόμενων περιοχών.

Η τουριστική ανάπτυξη επιφέρει πλήθος επιπτώσεων σε οικονομικό, κοινωνικό-πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, προκαλώντας αλλαγές (συχνά ραγδαίες και ανεπιθύμητες) στην ποιότητα ζωής των κατοίκων ενός τουριστικού προορισμού. Οι υπέρμαχοι της ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης προτάσσουν τη θετική συμβολή/συνεισφορά της τουριστικής βιομηχανίας στο οικονομικό πεδίο, πρωτίστως στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (Α.Ε.Π.), στη δημιουργία και διασφάλιση θέσεων εργασίας, στην προσέλκυση κεφαλαίων και επενδύσεων, στην αυξημένη απόδοση Φ.Π.Α. και στη γενικότερη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Ταυτόχρονα, όμως, γίνονται ορατές αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις, όπως η αύξηση των τιμών των αγαθών, υπηρεσιών και ενοικίων στον προορισμό (πληθωριστικές πιέσεις). Ειδικότερα, η συχνά ανεξέλεγκτη ανάπτυξη της οικονομίας του διαμοιρασμού στον τομέα της φιλοξενίας οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις στις τιμές των ενοικίων και στην έλλειψη κατοικιών μακροχρόνιας μίσθωσης, καθώς τα ακίνητα προσφέρονται από τους ιδιοκτήτες τους για βραχυχρόνια μίσθωση εξαιτίας των αυξημένων περιθωρίων κέρδους. Επιπρόσθετα, σε κάποιες περιοχές αναφέρονται και διαρροές κεφαλαίων, ειδικότερα όταν οι επενδύσεις γίνονται από επιχειρήσεις του εξωτερικού, οπότε και προκρίνονται εισαγόμενα έναντι των εγχώριων προϊόντων, ενώ απασχολείται και μεγάλος αριθμός αλλοδαπών εργαζομένων.

Σε κοινωνικό επίπεδο, η παρουσία επισκεπτών από διαφορετικές χώρες του κόσμου δίνει μεγαλύτερο κίνητρο στην τοπική κοινωνία για τη διατήρηση των τοπικών ηθών, εθίμων, παραδόσεων και ταυτότητας. Ταυτόχρονα, παρέχεται η δυνατότητα στους κατοίκους για καλύτερη κατανόηση άλλων πολιτισμών, ηθών και συμπεριφορών

(πολιτισμική ανταλλαγή). Επιπρόσθετα, οι επενδύσεις σε τομείς όπως η εστίαση, η ψυχαγωγία, το εμπόριο κ.λπ., που πραγματοποιούνται με βασική στόχευση στην τουριστική αγορά, προσφέρουν στους κατοίκους περισσότερες ευκαιρίες και επιλογές για αναψυχή. Πολύ συχνά, όμως, οι υποδομές του προορισμού δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στις αυξημένες τουριστικές ροές και αδυνατούν να προσφέρουν ικανοποιητικό επίπεδο υπηρεσιών (π.χ. σύστημα υγειονομικής περίθαλψης στα ελληνικά νησιά το καλοκαίρι). Συγχρόνως, η αύξηση σε επισκεψιμότητα συνδέεται και με την άνθηση αρνητικών φαινομένων όπως κλοπές, βία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά, πορνεία, αλκοολισμός και τζόγος.

Όσον αφορά το αστικό και φυσικό περιβάλλον, η τουριστική ανάπτυξη έχει παρατηρηθεί ότι δίνει ώθηση και κίνητρα για τη συντήρηση και αξιοποίηση διατηρητέων κτιρίων και των ιστορικών κέντρων πόλεων, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη προστατευόμενων περιοχών. Έχει καταγραφεί διεθνώς πως η διοργάνωση μεγάλων διοργανώσεων (π.χ. Ολυμπιακοί Αγώνες) συμβάλλει στην ανάπλαση υποβαθμισμένων περιοχών, στη βελτίωση υποδομών και στη γενικότερη αναγέννηση πόλεων. Ταυτόχρονα όμως, το περιβάλλον δέχεται μεγάλη πίεση εξαιτίας των υπεράριθμων επισκεπτών (συνωστισμός) σε προορισμούς με περιορισμένη φέρουσα ικανότητα. Ειδικότερα, την τελευταία δεκαετία καταγράφεται συνεχώς αυξανόμενο το φαινόμενο του υπερτουρισμού -όπου ένας προορισμός υποδέχεται έναν υπεράριθμο αριθμό επισκεπτών-, φαινόμενο το οποίο προκαλεί πλήθος ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων. Σε αυτούς τους προορισμούς οι κάτοικοι και οι επισκέπτες νιώθουν ότι υπάρχουν τόσο πολλοί επισκέπτες, με αποτέλεσμα να υποβιβάζεται αισθητά τόσο η ποιότητα

ζωής όσο και η ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας. Οι τουριστικές επιχειρήσεις συνδέονται σε κάποιους προορισμούς με τη σπατάλη πόρων (π.χ., νερό, φαγητό, ενέργεια), ενώ ο τουρισμός γενικότερα θεωρείται υπαίτιος για αύξηση της περιβαλλοντικής μόλυνσης και ρύπανσης (απορρίμματα, εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα των μεταφορικών μέσων), ηχορύπανσης και καταστροφής του φυσικού τοπίου.

Από τα παραπάνω γίνεται άμεσα κατανοητό ότι ο τουρισμός δεν αποφέρει μόνο οφέλη αλλά και σημαντικά κόστη τα οποία απαιτούν τη διαμόρφωση πολιτικής και σχεδιασμού για την τουριστική ανάπτυξη και προώθηση. Ολοένα και περισσότεροι προορισμοί και επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται έτσι την ανάγκη για την υιοθέτηση των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, δηλαδή ανάπτυξης που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες (Brundtland Report, 1987). Επιδιώκει να ικανοποιήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, τη μακροπρόθεσμη ευημερία.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια γίνεται αντιληπτό ότι η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών (επιχειρηματίες, επισκέπτες, κάτοικοι, κρατικός τομέας, κ.ά.) σε αυτή τη διαδικασία κρίνεται απαραίτητη για τη προρδιασφάλιση χάραξης πολιτικών οι οποίες θα στοχεύουν στη μεγιστοποίηση των ωφελειών και στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων στον προορισμό. Μεταξύ των μερών, οι κάτοικοι του προορισμού (τοπική κοινωνία) συχνά μένουν εκτός των διαδικασιών σχεδιασμού, αν και είναι αυτοί που καλούνται να σηκώσουν τα περισσότερα βάρη, ενώ έχει αποδειχθεί ότι η συμβολή της τοπικής κοινωνίας είναι καθοριστική για μια ικανοποιητική τουριστική εμπειρία. Ειδικότερα, η άνθιση της οικονομίας διαμοιρασμού στη φιλοξενία (π.χ. AirBnb) έχει μεταφέρει τις επιχειρήσεις από τις εμπορικές ζώνες στις ζώνες κατοικίας, επιτείνοντας έτσι την αλληλεπίδραση μεταξύ κατοίκων και επισκεπτών.

Συνεπώς, η δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού για τη συστηματική μελέτη και κατανόηση των αντιλήψεων

και των στάσεων των κατοίκων αναφορικά με τον τουρισμό και τις επιπτώσεις του στην περιοχή τους θεωρείται θεμελιώδης για την ανατροφοδότηση και τη συνεισφορά των κατοίκων στη χάραξη αποτελεσματικής τουριστικής πολιτικής. Η άμεση συμμετοχή των ντόπιων, μέσω τοπικών συμβουλίων, φόρα κ.λπ., συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό της λήψης αποφάσεων και στην προάσπιση των συμφερόντων όλων των μερών. Δυστυχώς

όμως, η διεθνής εμπειρία στο παρελθόν έχει δείξει ότι πολλοί προορισμοί έχουν αναπτυχθεί μονόπλευρα με αποκλειστικό γνώμονα τα συμφέροντα ορισμένων επιχειρήσεων, ενώ, ταυτόχρονα, στηρίζονται στην τοπική κοινωνία και στον προορισμό, που αποτελούν την ‘πρώτη ύλη’ της τουριστικής εμπειρίας.

Γίνεται, λοιπόν, άμεσα αντιληπτό ότι η τουριστική ανάπτυξη, πέρα από το να βελτιώνει την εμπειρία των τουριστών/επισκεπτών, οφείλει να βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων, να ελαχιστοποιεί τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και να δημιουργεί καλύτερες επαγγελματικές συνθήκες και ευκαιρίες (Διακήρυξη του Cape Town 2002). Για την επίτευξη αυτών των στόχων της βιωσιμότητας κρίνεται δόκιμο οι τουριστικοί φορείς να στοχεύουν σε ηπιότερα είδη και μορφές τουρισμού

που ταιριάζουν στα χαρακτηριστικά του προορισμού, να αναδεικνύουν το περιβάλλον και τους ανθρώπους και να δίνουν έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα. Οι τουριστικές επιχειρήσεις, επίσης, καλούνται να στηρίζουν ουσιαστικά τις τοπικές κοινωνίες μέσω αγορών προϊόντων και υπηρεσιών από τοπικούς προμηθευτές, απασχόλησης κατοίκων με ικανοποιητικούς μισθούς καθώς και παροχής ευκαιριών για εκπαίδευση και εξέλιξη, και προώθησης της τοπικής κουλτούρας και του πολιτισμού. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να ενθαρρύνουν τους επισκέπτες να περιορίζουν τη σπατάλη πόρων, να επισκέπτονται τοπικά αξιοθέατα και διαδρομές και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που οργανώνουν τοπικοί ξεναγοί. Μέσα από τέτοιες δράσεις και ενέργειες θα έχει γίνει ένα ουσιαστικό βήμα προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, ώστε και οι μελλοντικές γενιές να έχουν το δικαίωμα να απολαύσουν αυθεντικές τουριστικές εμπειρίες.

Βλ. [Βιβλιογραφία](#)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Σταθμός εργασίας: Εξερεύνηση του Διαστήματος
με Γυαλιά Εικονικής Πραγματικότητας

Το Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας “Science in the City”

Δημήτρης Σταύρου

Καθηγητής

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Διευθυντής του Εργαστηρίου Διδακτικής Θετικών Επιστημών

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η ακαδημαϊκή έρευνα που πραγματοποιείται στον τομέα της Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών (ΔΦΕ), και κατ' επέκταση σε διδακτικές προσεγγίσεις των STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) πεδίων, οδηγεί στην ανάπτυξη καινοτόμων προσεγγίσεων στη διδασκαλία, που στοχεύει, μέσω της διάχυσης των πορισμάτων της, στην ενημέρωση της εκπαιδευτικής πράξης (Bauer & Fisher, 2007). Ωστόσο, τόσο οι ερευνητές όσο και οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενός χάσματος μεταξύ της έρευνας σε ακαδημαϊκό επίπεδο και της σχολικής πρακτικής, καθώς συναντώνται ποικίλες δυσκολίες κατά την ένταξη της στη μαθησιακή διαδικασία (Broekkamp & Van Hout-Wolters, 2007; Fensham, 2009; Vanderlinde & Braak, 2010). Συνεπώς, η άμεση διάχυση της ακαδημαϊκής γνώσης στη σχολική πρακτική απαιτεί την ύπαρξη ενός ευέλικτου πλαισίου που συνήθως οριοθετείται από τη μη τυπική εκπαίδευση, που μπορεί να λάβει χώρα σε πανεπιστημιακούς χώρους, ερευνητικά κέντρα, εργαστήρια Φυσικών Επιστημών, μουσεία κ.ά. (Avraamidou, 2015; Luehmann & Markowitz, 2009).

Για τη γεφύρωση αυτού του χάσματος μεταξύ ακαδημαϊκής έρευνας σε STEM διδακτικές προσεγγίσεις και σχολικής πρακτικής, το Εργαστήριο Διδακτικής Θετικών Επιστημών (Ε.Δ.Θ.Ε.) του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.) του Πανεπιστημίου Κρήτης, σε συνεργασία με το Τμήμα Παιδείας του Δήμου Ρεθύμνου, λειτουργεί στην Παλιά Πόλη του Ρεθύμνου (στον χώρο της πρώην Δημόσιας Βιβλιοθήκης, Αγίας Βαρβάρας 24) το Κέντρο Επιστήμης και Τεχνολογίας “Science in the City”.

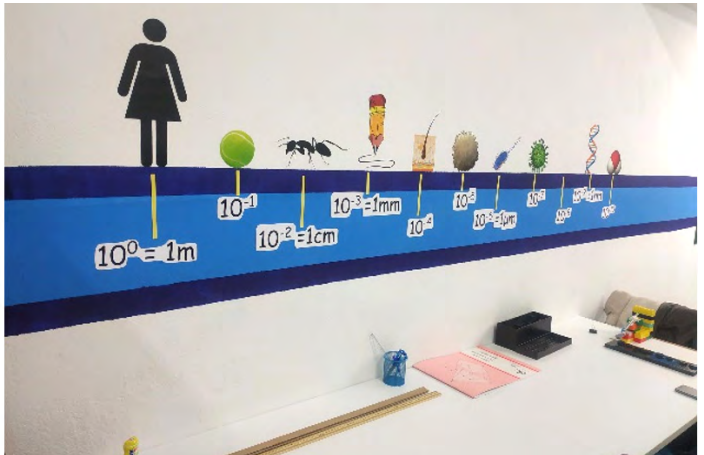
Ο χώρος αυτός, που αποτελεί μια δομή του Ε.Δ.Θ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης, είναι δομημένος σε σταθμούς εργασίας, οι οποίοι επικαιροποιούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα με την ενσωμάτωση των νέων δεδομένων που προκύπτουν από τις ερευνητικές και ακαδημαϊκές δραστηριότητες του Ε.Δ.Θ.Ε. Στόχος του “Science in the

City” είναι να φέρει σε επαφή τους μαθητές και των τριών βαθμίδων της εκπαίδευσης, αλλά και το ευρύτερο κοινό, αφενός με τη βασική έρευνα σύγχρονων επιστημονικών αντικειμένων όπως είναι η νανοτεχνολογία, η κλιματική αλλαγή, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κ.λπ., δρώντας συμπληρωματικά και επικαιροποιώντας με τον τρόπο αυτό τα υπάρχοντα αναλυτικά προγράμματα σπουδών των Φυσικών Επιστημών, και αφετέρου με καινοτόμες τεχνολογικές εφαρμογές που σχετίζονται με την προαναφερθείσα έρευνα, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα πορίσματα της σύγχρονης εκπαιδευτικής έρευνας όσο και τις θεμελιώδεις αρχές επικοινωνίας της επιστήμης στο ευρύ κοινό. Ως εκ τούτου, κατά τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που υλοποιούνται στο “Science in the city”, το επιστημονικό περιεχόμενο μετασχηματίζεται κατάλληλα ώστε τόσο η δομή όσο και το περιεχόμενό τους να είναι προσανατολισμένα στις ανάγκες και τις αντιλήψεις μαθητών και ευρέος κοινού. Για τον λόγο αυτόν το “Science in the city” φιλοξενεί καινοτόμες διαδραστικές διερευνητικές STEM δραστηριότητες και τεχνουργήματα για σύγχρονα ζητήματα επιστήμης και τεχνολογίας, αξιοποιώντας μάλιστα ψηφιακά μέσα & εργαλεία, όπως έξυπνες συσκευές (κινητά τηλέφωνα, tablets), γυαλιά εικονικής πραγματικότητας (VR), ψηφιακούς αισθητήρες μέτρησης, εκπαιδευτική ρομποτική, διαδραστικό πίνακα. Παράλληλα, επιδιώκεται η διαπραγμάτευση

Σταθμός εργασίας: Εκπαιδευτική Ρομποτική

Σταθμός εργασίας: Νανοτεχνολογία

των κοινωνικών διαστάσεων και επιπτώσεων που συχνά συνοδεύουν ή/και απορρέουν από τέτοιου είδους θέματα. Με τον τρόπο αυτόν δίνεται η δυνατότητα σε μαθητές και ευρύ κοινό να αναγνωρίσουν τη σύνδεση της επιστήμης και της τεχνολογίας με την καθημερινή τους ζωή, να συμμετέχουν σε συζητήσεις γύρω από σύγχρονα κοινωνικό-επιστημονικά ζητήματα, αλλά και να διαμορφώσουν θετικές στάσεις απέναντι στην επιστήμη. Επιπρόσθετα, η δυναμική του χώρου, οι πολλαπλοί τρόποι παρουσίασης της πληροφορίας και η δυνατότητα ελέγχου της γνώσης που παρέχεται στους μαθητές, μέσα από τη χάραξη προσωπικών διαδρομών στους σταθμούς εργασίας που τους ενδιαφέρουν περισσότερο, συμβάλλουν στη δημιουργία θετικών στάσεων απέναντι στην επιστήμη.

Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται στο “Science in the city” έχουν αναπτυχθεί ακολουθώντας σύγχρονες αρχές διδασκαλίας και μάθησης της STEM προσέγγισης, από προπτυχιακούς, μεταπτυχιακούς φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες του Ε.Δ.Θ.Ε. του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Κρήτης, στο πλαίσιο εργαστηριακών/σεμιναριακών μαθημάτων, διπλωματικών εργασιών αλλά και ερευνητικών προγραμμάτων, και πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία και την καθοδήγησή των. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα, από τη μία, οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με καινοτόμο διδακτικό υλικό και, από την άλλη, οι φοιτητές να πραγματοποιήσουν ένα είδος «πρακτικής άσκησης» με μαθητές, σε χώρο εκτός σχολείου, αξιοποιώντας το καινοτόμο διδακτικό υλικό που έχουν οι ίδιοι αναπτύξει. Άλλωστε, έρευνες καταδεικνύουν ότι η εμπειρία διδασκαλίας στα πλαίσια χώρων άτυπης μάθησης είναι πολύτιμη για την εκπαίδευση των φοιτητών-μελλοντικών εκπαιδευτικών Φυσικών Επιστημών, καθώς μπορεί να συμβάλει στην υιοθέτηση καινοτόμων παιδαγωγικών στρατηγικών, τις οποίες οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να εφαρμόσουν σε μαθητές διαφορετικών ηλικιών και υποβάθρων και, μάλιστα, σε πολλαπλότητα επαναλήψεων (Gupta & Adams, 2012). Επίσης, τέτοιου είδους εμπειρίες συμβάλλουν στη βαθύτερη κατανόηση των πρακτικών επιστημονικής διερεύνησης από πλευράς των φοιτητών, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της διδακτικής

τους πρακτικής (Jeanpierre, Oberhauser & Freeman, 2005). Τέλος, στο πλαίσιο χώρων άτυπης μάθησης οι φοιτητές διευρύνουν την αντίληψή τους για τον ρόλο τους ως εκπαιδευτικών Φυσικών Επιστημών (Ανταμιδου, 2014) και εξοικειώνονται με τη διαδικασία γεφύρωσης της τυπικής και της άτυπης μάθησης των Φυσικών Επιστημών (Smetana et al., 2018).

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023 έχουν επισκεφθεί το “Science in the City” περίπου 60 σχολικές τάξεις από σχολεία της πόλης και των περιχώρων του Ρεθύμνου καθώς και από σχολεία του Νομού Χανίων, αλλά και μαθητές και εκπαιδευτικοί από άλλες χώρες που συμμετέχουν σε δράσεις προγραμμάτων ERASMUS+ σε συνεργασία του Πανεπιστημίου με σχολικές μονάδες του Ρεθύμνου.

Το Science in the City είναι επίσης ανοιχτό και για το ευρύ κοινό, συνήθως στο πλαίσιο κάποιας ευρύτερης εκδήλωσης που πραγματοποιείται στο Ρέθυμνο, όπως π.χ. τη μέρα εορτασμού της πολιούχου της πόλης του Ρεθύμνου Αγίας Βαρβάρας, τη Βραδιά του Ερευνητή (που διοργανώνεται σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Φυσικής Πλάσματος & Lasers του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.), τη Γιορτή Φυσικών Επιστημών (που διοργανώνεται υπό την αιγίδα του Τμήματος Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Ρεθύμνου και σε συνεργασία με το ΕΚΦΕ Ρεθύμνου, το Εργαστήριο Φυσικών Επιστημών του 9ου Δημοτικού Σχολείου Ρεθύμνου και το Ινστιτούτο Φυσικής Πλάσματος & Lasers του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.). Να σημειωθεί ότι οι επισκέψεις στον χώρο του Science in the City είναι δωρεάν, τόσο για τους μαθητές όσο και για το ευρύ κοινό.

Θα ήθελα, κλείνοντας, να ευχαριστήσω όλους όσοι με την προσπάθειά τους συντελούν και καθιστούν δυνατή τη λειτουργία του “Science in the City” και ιδιαίτερα τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδάκτορες του Ε.Δ.Θ.Ε. που διαθέτουν σημαντικό χρόνο για την οργάνωση και αποτελεσματική διεξαγωγή των δραστηριοτήτων στο “Science in the City”.

Βλ. [Βιβλιογραφία](#)

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Από το «είναι» στο «πρέπει»: τα Δεινά με τη Φύση της Ηθικής

Λευτέρης Ζούρος

Ομότιμος Καθηγητής

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

Ζούμε σε έναν μικτό κόσμο εννοιών. Κάποιες μπορούν να υποβληθούν σε εμπειρικό έλεγχο, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό. Είναι αυτές που σχηματίζουμε μέσα από τη διαίσθηση της σχέσης αιτίου-αιτιατού. Κάποιες άλλες δεν μπορούν να υποβληθούν σε έλεγχο.

Τις επινοούμε ακριβώς επειδή έχουν αυτήν την ιδιότητα. Η φυσιοκρατική πλάνη ανήκει στη δεύτερη κατηγορία. Κατ' αυτήν, «πλανόμαστε, αν νομίζουμε ότι μπορούμε να συναγάγουμε το πρέπει από το είναι». Σε μια πρόσφατη συζήτηση της σχέσης μεταξύ του «είναι» και του «πρέπει» (βλέπε αναφορά #1) υποστήριξα ότι το «πρέπει» δεν μπορεί να νοηθεί ανεξάρτητα του «είναι». Πρόκειται για μια θέση για την οποία θα δώσω πρόσθετα επιχειρήματα σ' αυτό το σημείωμα. Όμως, θέλω πρώτα να σημειώσω ότι συμφωνώ με αυτούς που θα μου προσάψουν την κατηγορία ότι μπαίνω σε ξένα χωράφια. Πρόκειται για μια διαπίστωση για την οποία αισθάνομαι ατυχής και ένοχος. Ατυχής, επειδή δεν απέκτησα την πρέπουσα γνώση για να μω σ' αυτά τα χωράφια, και ένοχος, επειδή επιμένω να πηδώ τον φράχτη. Δυστυχώς, αυτό αληθεύει και για αυτούς που μου προσάπτουν την κατηγορία. Ούτε αυτοί έχουν μπει στον κόπο να εξερευνήσουν τα δικά μου χωράφια. Τα 20 χρόνια της θητείας μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα για τη Βιοηθική του Πανεπιστημίου μας μού έδωσαν πολλά μαθήματα μεταξύ των οποίων, το σημαντικότερο, ότι χρειαζόμαστε ένα προπτυχιακό μάθημα κοινό για όλα τα τμήματα όλων των σχολών. Ας το πούμε Επιστημολογία και Διεπιστημονικότητα.

Πίσω στο θέμα. Όλα σ' αυτόν τον κόσμο έχουν κάποια προέλευση. Για τον υλικό κόσμο τούτο είναι

προφανές. Ισχύει όμως και για τον κόσμο των ιδεών. Τα συναισθήματα είναι μέσα στη φύση μας. Για κάποια από αυτά γνωρίζουμε τα κέντρα του εγκεφάλου από τα οποία εκπορεύονται. Από τα συναισθήματα μέχρι τις «αξίες» η απόσταση δεν είναι μεγάλη. Τις αξίες μας τις «ζούμε», που

σημαίνει ότι κάτι συμβαίνει μέσα στο «σώμα» μας όταν τις ανακαλούμε και τις εφαρμόζουμε. Ο εγκέφαλος μας με όλες τις ιδιότητες του, συμπεριλαμβανόμενης της ευκολίας με την οποία η δομή του υπόκειται σε περιβαλλοντικές επιδράσεις (ο όρος «πλύση εγκεφάλου» δεν είναι μια ανυπόστατη έννοια), είναι προϊόν της εξέλιξης μας, βιολογικής και κοινωνικής. Κάποτε η θεωρία της tabula rasa είχε πέραση μεταξύ των μιχεβιοριστών, όμως σήμερα αποτελεί

ιστορία. Δε γεννιόμαστε ως ένα λευκό πανί πάνω στο οποίο το κοινωνικό περιβάλλον ζωγραφίζει τον χαρακτήρα μας. Αντίθετα, έχουμε μια συνεχή αλληλεπίδραση γενετικών προδιαθέσεων και περιβαλλοντικών επιρροών. Όμως τούτο ισχύει για κάθε χαρακτηριστικό κάθε οργανισμού, αποτελεί μια αξιωματική αλήθεια, η οποία δεν μπορεί να μας πει τίποτε το ιδιαίτερο για το θέμα που έχουμε μπροστά μας: το πόθεν, το πώς και το γιατί της ηθικής, για την ποικιλότητα και τις διαβαθμίσεις της μεταξύ ατόμων και κοινωνιών και για τη μεταβλητότητά της στον χρόνο. Από μόνος του ο ισχυρισμός ότι η ηθική αποτελεί ένα άλλο εξελικτικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου αποτελεί κενό λόγο. Για να πάμε πιο πέρα πρέπει να προτείνουμε κάτι πιο συγκεκριμένο. Πιο πολύ επειδή ήθελα να προβάλω μια υπόθεση εργασίας (να πιαστούμε από κάπου, ρε αδελφέ), παρά επειδή είμαι πεπεισμένος για την ορθότητά της, πρότεινα να παραλληλίσουμε το αίσθημα της ηθικής με το

“

... υποστήριξα ότι το «πρέπει» δεν μπορεί να νοηθεί ανεξάρτητα του «είναι».

”

αίσθημα της πείνας και του έρωτα: η πείνα μάς ωθεί στο να επιζητήσουμε τρόπους για να επιζήσουμε ως άτομα, ο έρωτας για να επιζήσουμε ως είδος και η ηθική για να επιζήσουμε ως κοινωνία¹.

Η υπόθεση αυτή «πατά» πάνω στο κύριο χαρακτηριστικό της εξέλιξης, την επιβίωση (ενώνει το σήμερα με το αύριο) και οδηγεί σε κάποιες προβλέψεις (π.χ. ότι υποτυπώδεις μορφές ηθικής θα πρέπει να απαντούν και σε άλλα κοινωνικά είδη, όπως τα συγγενή μας πρωτεύοντα). Όμως τούτο δεν την καθιστά αυτομάτως ορθή. Σε κάθε άτομο, είδος ή κοινωνία υπάρχουν χαρακτηριστικά που δε συνδέονται με την επιβίωση, μάλιστα μπορούν να δρουν κατ' αντίθετο τρόπο. Το σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Για να το τονίσω, θα χωρίσω τις ιδιότητες ενός είδους, συμπεριλαμβανομένου του *Homo sapiens*, σε δυο κατηγορίες, τις επιβιοτικές και τις παρα-επιβιοτικές (το δόκιμο αυτών των όρων είναι άλλο θέμα). Επιβιοτική είναι μια ιδιότητα η οποία έχει μια θετική ή αρνητική σχέση με την επιβίωση, όχι μόνο του ατόμου, αλλά και των υποκειμένων και υπερκειμένων επιπέδων στα οποία το άτομο ανήκει. Ας δούμε μερικά παραδείγματα: Το άτομο είναι ένα σύνολο κυττάρων. Το καρκινικό κύτταρο έχει μια ιδιότητα που επηρεάζει θετικά την επιβίωσή του και αρνητικά την επιβίωση του ατόμου που το φέρει ο καρκίνος είναι μια επιβιοτική ιδιότητα. Ο «αλτρουισμός» της μέλισσας είναι μια επιβιοτική ιδιότητα, αρνητική για τη μέλισσα, θετική για το μελίσι. Η εφεύρεση της γεωργίας έκανε τον σκληροτράχηλο κυνηγό-τροφοσυλλέκτη πρόγονό μας μαλθακό και περισσότερο επιρρεπή στις

“

... πρότεινα να παραλληλίσουμε το αίσθημα της ηθικής με το αίσθημα της πείνας και του έρωτα: η πείνα μάς ωθεί στο να επιζητήσουμε τρόπους για να επιζήσουμε ως άτομα, ο έρωτας για να επιζήσουμε ως είδος και η ηθική για να επιζήσουμε ως κοινωνία.

”

ασθένειες, όμως εκτίναξε το μέγεθος των ομάδων που την εφεύραν². η γεωργία είναι ένα επιβιοτικό χαρακτηριστικό.

Τα παρα-επιβιοτικά χαρακτηριστικά ορίζονται από το ότι δεν έχουν, για τη στιγμή που τα εξετάζουμε, καμιά επίδραση πάνω στη βιωσιμότητα για όλο το φάσμα οργάνωσης της ζωής, από το γονίδιο μέχρι τις κοινωνίες και τα οικοσυστήματα. Αποτελούν μια ποικιλόμορφη κατηγορία της οποίας τα παρακάτω παραδείγματα αποτελούν τυπικές περιπτώσεις. Το ότι το ίδιο αμινοξύ κωδικοποιείται από περισσότερα του ενός κωδικόνια (τριάδες νουκλεοτιδίων)

Ο Έντουαρτ Γουίλσον (Edward O. Wilson, 1929-2021) και ο Ρίτσαρντ Λιουόντιν (Richard C. Lewontin, 1929-2021), πέρα από την τεράστια συμβολή τους στην επιστήμη, έμειναν γνωστοί για την παροιμιώδη αντιπαράθεση γύρω από το πόσο μπορούμε να εμβλαθύνουμε στις ανθρώπινες κοινωνίες μελετώντας αντίστοιχες καταστάσεις σε κοινωνίες ζώων. Ο Γουίλσον ασπάζτηκε νωρίς τη θεωρία του Γουίλιαμ Χάμιλτον (William D. Hamilton, 1936-2000) για την ερμηνεία των αλτρουιστικών και εγωιστικών συμπεριφορών και ταυτίστηκε με την ανάδυση της κοινωνιοβιολογίας. Ο Λιουόντιν επέκρινε την κοινωνιοβιολογία ως απλουστευτική ισχυριζόμενος ότι η ιστορική-κοινωνική διαδρομή του ανθρώπου έχει διαβρώσει την οποιαδήποτε αιτιότητα μεταξύ γενετικών προδιαγραφών και κοινωνικών συμπεριφορών.

μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια ιδιότητα που δεν επηρεάζει τη βιωσιμότητα. Το τυφλό σημείο του αμφιβληστροειδούς χιτώνα μας είναι συνέπεια μιας «κατασκευαστικής λύσης» του οφθαλμού και μολονότι αποτελεί «μειονέκτημα» οι επιπτώσεις του πάνω στη βιωσιμότητα του είδους μας είναι μηδενικές. Στα προγονικά μας είδη, το αυτί ήταν εφοδιασμένο με ισχυρούς μυώνες, οι οποίοι στον άνθρωπο έχουν εκφυλιστεί σε τέτοιο βαθμό που δεν αποτελούν πλεονέκτημα ούτε μειονέκτημα για την επιβίωσή μας: πρόκειται για ένα χαρακτηριστικό που είχε επιβιοτικό ρόλο στο παρελθόν, αλλά σήμερα ανήκει στην κατηγορία των παρα-επιβιοτικών χαρακτηριστικών³.

Η κατάταξη στη μια ή στην άλλη κατηγορία γίνεται πολύ πιο δύσκολη και προκλητική μόλις περάσουμε στα συμπεριφοριστικά χαρακτηριστικά. Η ζήλια, σ' ένα μακρινό παρελθόν, είχε επιβιοτικό πλεονέκτημα. Μέσω αυτής ο αρσενικός γονέας αύξανε την πιθανότητα, μέσα στη σπηλιά, να ήταν δικά του τα νεαρά άτομα που θα κατανάλωναν τα φρούτα που είχε συλλέξει. Σήμερα η αλάθητη διάγνωση της πατρότητας στοιχίζει 10 ευρώ. Πέρασε η ζήλια στην κατηγορία των παρα-επιβιοτικών χαρακτηριστικών ή παρέμεινε στα επιβιοτικά με ανεστραμμένο πρόσημο;

Πολλά έχουν γραφεί γύρω από την αισθητική. Σε ποια κατηγορία ανήκει; Το ότι ξεκίνησε ως επιβιοτική ιδιότητα είναι αναμφίβολο. Ο χορός, το τραγούδι, το στολίδι, ήταν μέσα προσέλκυσης του αντίθετου φύλου. Σήμερα έχουμε δυσκολία να διαγνώσουμε έναν επιβιοτικό ρόλο στις καλές τέχνες. Μια ερμηνεία είναι ότι η αρχέγονη έλξη απέκτησε με τον χρόνο αυταξία, ότι από μέσον έγινε σκοπός.^{4,5} Από το σημείο αυτό και πέρα, αποδεσμευμένη από επιβιοτικούς περιορισμούς, η ανάπτυξη της αισθητικής ήταν ελεύθερη να ακολουθήσει το μοντέλο της θετικής αυτο-τροφοδότησης⁶.

Είναι φανερό που το πάω. Πώς συλλαμβάνουμε την ηθική; Ως τη σχέση ατόμου προς άτομο ή (και πρωτίστως) του ατόμου προς το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο; Μήπως

η σημασία της ηθικής πράξης πρέπει να μετριέται όχι μόνο από το όφελος του βοηθούμενου από τον βοηθόντα αλλά (και πρωτίστως) από το κόστος που διατίθεται να υποστεί ο βοηθών προκειμένου να βοηθηθεί ο πλησίον και, πέραν αυτού, το κοινωνικό σύνολο; Αυτά είναι ερωτήματα πρώτου βαθμού. Η απάντησή τους αποτελεί προϋπόθεση

για να προχωρήσουμε στα ερωτήματα δεύτερου βαθμού. Είναι η ηθική μια ιδιότητα που δεν είχε ποτέ σχέση στην ιστορία του είδους μας (ακόμα και των προγονικών μας ειδών) με τη βιωσιμότητα του ατόμου ή της ομάδας στην οποία ανήκει; Είναι μια ιδιότητα, όπως κάποιοι ισχυρίζονται για την αισθητική, που ξεκίνησε με ένα ισχυρό επιβιοτικό πλεονέκτημα, και στη συνέχεια απέκτησε αυταξία, απεξαρτήθηκε από κάθε έννοια επιβίωσης, επιζεί και ανθεί ως αυτόνομο χαρακτηριστικό του είδους μας;

Το σύνολο αυτών των ερωτημάτων καθορίζουν την περιφέρεια του κύκλου μέσα στον οποίον έχω τη δυνατότητα να κινηθώ. Και όντας μέσα σ' αυτόν τον κύκλο, έχω σχηματίσει την άποψη ότι η ηθική ανήκει στην κατηγορία των επιβιοτικών ιδιοτήτων· ότι ξεκίνησε, δηλαδή, και παραμένει μια ιδιότητα που συντελεί στην επιβίωσή μας ως άτομα, ως κοινωνία και – με δεδομένο

ότι βαδίζουμε σε μια μορφή πανανθρώπινης κοινωνίας – ως είδος, και ότι το «πρέπει» δεν είναι απλώς παράγωγο αλλά και εργαλείο του «είναι» και, αν αυτό ισχύει, η φυσιοκρατική πλάνη είναι κενή νοήματος. Τους λόγους για τους οποίους συντάσσομαι με αυτές τις απόψεις έχω αναπτύξει σε διάφορα άρθρα μου (βλέπε την αναφορά #1 που αποτελεί μια περίληψη). Αλλά και πάλι, το ότι συντάσσομαι με αυτές τις απόψεις αποτελεί συνέπεια του τρόπου σκέψης μέσα στον οποίον είμαι εγκλωβισμένος. Και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον, στην αρχή αυτού του σημειώματος, μίλησα για την ανάγκη ενός μαθήματος πάνω στην Επιστημολογία και τη Διεπιστημονικότητα.

Βλ. [Βιβλιογραφία](#)

“

... έχω σχηματίσει την άποψη ότι η ηθική ανήκει στην κατηγορία των επιβιοτικών ιδιοτήτων: ότι ξεκίνησε δηλαδή και παραμένει μια ιδιότητα που συντελεί στην επιβίωσή μας ως άτομα, ως κοινωνία και – με δεδομένο ότι βαδίζουμε σε μια μορφή πανανθρώπινης κοινωνίας – ως είδος, και ότι το «πρέπει» δεν είναι απλώς παράγωγο αλλά και εργαλείο του «είναι»...

”

Οδηγίες προς ναυτιλλομένους

- Η θεματολογία του Τρίτωνα προσανατολίζεται εν γένει στον χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ειδικότερα, αλλά και στις επιστημονικές εξελίξεις, την επιστημονική ανάλυση επίκαιρων θεμάτων, την έρευνα και τον πολιτισμό.
- Τα άρθρα που δημοσιεύονται πρέπει να είναι γραμμένα σε απλή και κατανοητή γλώσσα και η έκτασή τους να μην υπερβαίνει τις 1000 λέξεις.
- Όλα τα άρθρα πρέπει να κινούνται σε ένα πλαίσιο ευπρέπειας και σεβασμού της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων όλων.
- Οι συγγραφείς παρακαλούνται εκτός από τον τίτλο του άρθρου και το ονοματεπώνυμό τους, να αναφέρουν την ιδιότητά τους και να μας στέλνουν μία πρόσφατη φωτογραφία τους. Προαιρετικά μπορούν να μας στείλουν και φωτογραφικό υλικό που σχετίζεται με το άρθρο τους.
- Σε περίπτωση που ο τίτλος του άρθρου είναι μεγάλος οι συγγραφείς μπορούν να μας προτείνουν και έναν πιο σύντομο τίτλο (π.χ. 3-4 λέξεις) που θα χρησιμοποιηθεί στο εξώφυλλο.
- Οι πηγές θα αναφέρονται μέσα στο κείμενο μόνο όπου κρίνεται απολύτως απαραίτητο (π.χ. παραθέματα). Προαιρετικά ο συγγραφέας μπορεί να παραπέμψει σε βιβλιογραφία μέσω ηλεκτρονικού συνδέσμου.
- Οι συγγραφείς παρακαλούνται να εντοπίζουν μέχρι 3 προτάσεις από το άρθρο τους οι οποίες μπορούν να παρουσιαστούν σαν highlights.
- Προαιρετικά οι συγγραφείς μπορούν να καταθέτουν το ίδιο άρθρο και σε μεγαλύτερη έκταση (2-3.000) λέξεων στο οποίο θα μπορεί ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης να έχει πρόσβαση μέσω ηλεκτρονικού συνδέσμου.
- Οι συγγραφείς μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να παραθέτουν διαθέσιμο σύνδεσμο ώστε οι αναγνώστες να έχουν πρόσβαση σε κάποια ολοκληρωμένη μελέτη.
- Τα σχόλια/παρεμβάσεις σε άρθρα που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό δεν πρέπει να υπερβαίνουν σε έκταση τις 500 λέξεις.
- Τέλος όλα τα κείμενα πρέπει να κατατίθενται σε μορφή Microsoft Word και να αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση d.milonakis@uoc.gr και giota.diamanti@uoc.gr.

ΤΡΙΤΩΝ

Ηλεκτρονικό Περιοδικό /
Βήμα Διαλόγου του Πανεπιστημίου Κρήτης
Τεύχος 9 / Φθινόπωρο 2023

Επικοινωνία:

d.milonakis@uoc.gr, giota.diamanti@uoc.gr

Εκτύπωση:

Εκτυπωτικό Κέντρο Πανεπιστημίου Κρήτης

Σκανάροντας το QR Code
θα έχετε τη δυνατότητα να δείτε
περισσότερες πληροφορίες
στην ηλεκτρονική έκδοση